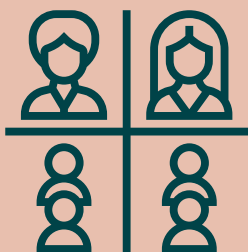

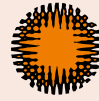
ВЛИЈАНИЕТО НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ВРЗ СЕКСУАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

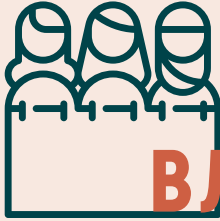
Февруари,
2020 година

Проектот е финансиран од Европската Унија

ХОПС
ОПЦИИ ЗА ЗДРАВ ЖИВОТ СКОПЈЕ

ВЛИЈАНИЕТО НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ ВРЗ СЕКСУАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Оваа публикација е подготвена со поддршка од Европската Унија во рамки на проектот Заштита на сексуалните работници од насилство и трговија со луѓе. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Здружението Опции за здрав живот Скопје - ХОПС и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите на Европската Унија.

Овој проект е финансиран од програмата за доделување грантови на проектот „Стратешки партнерства за промени: „Препознај, почитувај и остварувај права“ финансиран од ЕУ, а спроведуван од Здружението за акција против насилство и трговија со луѓе Отворена Порта.

Автор: Наташа Бошкова и Ивица Цековски

Издавач: Опции за здрав живот Скопје –ХОПС

Лектура: Дејан Василевски

Дизајн: КОМА

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

176.5-051:343.431(497.7)(047.31)

БОШКОВА, Наташа

Влијанието на политиките за трговија со луѓе врз сексуалните работници во Република Северна Македонија [Електронски извор] / [автор Наташа Бошкова и Ивица Цековски]. - Скопје : ХОПС-опции за здрав живот, 2020

Начин на пристапување (URL): <https://www.hops@hops.org.mk>. - Текст во PDF формат, содржи 72 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 23.06.2020. - Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. [68]-72

ISBN 978-608-4701-42-2

1. Цековски, Ивица [автор]

а) Сексуални работници - Трговија со луѓе - Македонија - Истражувања

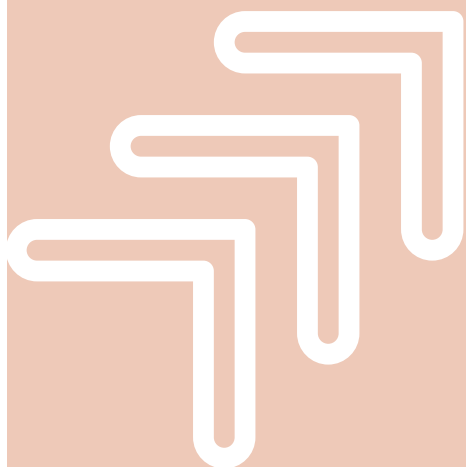
COBISS.MK-ID 51405573

СОДРЖИНА

- 4** 1 **ВОВЕД**
- 8** 2 **МЕТОДОЛОГИЈА**
- 12** 3 **ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ**
- 13** 3.1. Национална правна рамка
- 20** 3.2. Меѓународна правна рамка
- 28** 3.3. Институционална рамка за национални политики за трговија со луѓе
- 36** 4 **АНАЛИЗА НА ТРЕНДОВИТЕ НА СЛУЧАИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ, НАСПРОТИ СЛУЧАИ НА ПОСРЕДУВАЊЕ ПРИ ВРШЕЊЕ ПРОСТИТУЦИЈА**
- 37** 4.1. Анализа на извештаи на Националната комисија
- 49** 4.2. Анализа на судски случаи на трговија со луѓе/деца
- 53** 4.3. Анализа на судски случаи на посредување во вршење проституција
- 57** 4.4. Полициска акција за спречување на улична проституција
- 60** 5 **ЗАКЛУЧОК**
- 64** 6 **ПРЕПОРАКИ ДО НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ**
- 68** 7 **БИБЛИОГРАФИЈА**

1

ВОВЕД

Трговијата со луѓе и сексуалната работа се два феномена околу кои се води сериозна дебата за нивната (не)поврзаност. На едната страна се оние што ја признаваат автономноста на луѓето кои доброволно се вклучени во сексуалната индустрија, а на другата се оние што сметаат дека сексуалната работа е коренот на проблемот со трговијата со луѓе. Трговијата со луѓе претставува процес во кој луѓето се ставени во ситуација на експлоатација заради економска заработка. Жени, мажи и деца се тргувани заради низа причини, вклучувајќи и присилна и експлоатирачка работа во фабрики, фарми или приватни домаќинства, сексуална експлоатација и присилен брак.¹ Сексуалната работа претставува процес на обезбедување на сексуални услуги за пари или за добра. Сексуалните работници се жени, мажи, трансродови возрасни и млади луѓе (со наполнети 18 години) кои примаат пари или добра во размена за сексуални услуги, редовно или повремено.²

Како и во кој било друг сектор во стопанството, постоењето елементи на експлоатација е присутен и во секс-индустријата. Мешањето на сексуалната работа со експлоатација и мешањето на експлоатирачките работни услови со трговија со луѓе води кон штетни закони што ги оддалечуваат сексуалните работници од материјалните ресурси и ги ограничува во организирањето на подобри работни услови и во бранењето на своите работнички права.³

1 Office of the High Commissioner for Human Rights. Human Rights and Human Trafficking, factsheet No. 36, 2014.

2 UNAIDS Guidance note on HIV and sex work, updated 2012.

3 NSWP Global Network of Sex Work Project Promoting Health and Human Rights, The impact of anti-trafficking legislation and initiatives on sex workers.

Мешањето или идентификувањето на трговијата со луѓе со сексуалната работа се случува на повеќе нивоа, во законите, политиките, медиумите, што влијае и на јавното мислење. Веројатно најголемиот мит е дека трговијата со луѓе се случува само во сексуалната индустрија и дека тоа е форма на модерно ропство што води кон политики и постапки за елиминирање на сексуалната работа преку нејзина забрана. Криминализацијата на сексуалната работа дополнително ја поттикнува експлоатацијата, што е придружена со недостаток на заштита на работничките права и можностите за безбедна миграција, стигмата, дискриминацијата и маргинализацијата. Податоците од земји каде што сексуалната работа е декриминализирана, на пример Нов Зеланд, покажуваат значително намалување на случаите на трговија со луѓе.⁴

Сè уште е актуелна дискусијата за тоа дали сексуалната работа по дефиниција е експлоатиративна. Поради ова, анализата подолу има цел да одговори на прашањето каков е одговорот на Република Северна Македонија во справувањето со проблемот со трговијата со луѓе во законите и во практиката и истовремено да покаже како овој одговор влијае на законите, политиките и практиката, што ги засега сексуалните работници.

Анализата дава преглед на меѓународните и на националните политики за борба против трговијата со луѓе; начинот на кој е регулирана сексуалната работа во Република Северна Македонија и стандардите што ги промовираат меѓународните организации и сексуалните работници. Годишните извештаи на Националната комисија за борба со трговија со луѓе и илегална миграција ги сублимираат спроведените активности на национално ниво во превенција и заштита од трговија со луѓе, илегална миграција и посредување во вршење проституција. Дел од овие податоците се содржани во анализата со цел да

4 Бошкова Н., Штерјова Симоновиќ Х. Компаративна анализа на позитивни практики за регулирање на сексуалната работа, 2017.

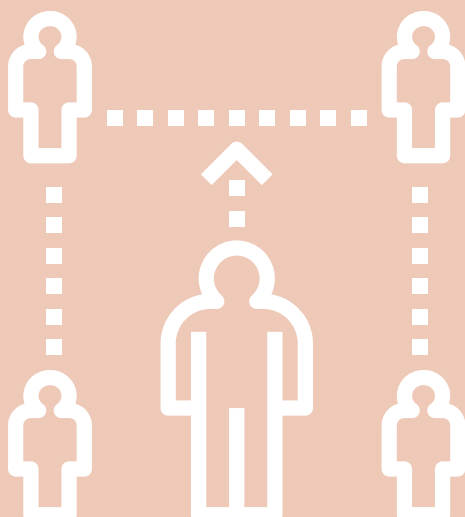
се утврди преваленцијата на случаи на трговија со луѓе и посредување во вршење проституција, најчести облици на експлоатација и профилот на сторители и жртви на кривичните дела трговија со луѓе и посредување во вршење проституција. И покрај неконзистентната методологија на подготовка на овие извештаи, табеларно е претставено зголемување, односно намалувањето на бројот на идентификувани случаи на трговија со луѓе и посредување во вршење проституција. Преку анализа на конкретни случаи, документот го отсликува спроведувањето на политиките, казнената политика за случаите на трговија со луѓе и посредување во вршење проституција и заштита на правата на жртвите на овие кривични дела и нивното влијание врз правата на сексуалните работници.

Врз основа на анализата на сите овие аспекти, документот предлага конкретни мерки и активности за подобрување на политиките и практиката на институциите во идентификувањето случаи на трговија со луѓе, препознавање на разликите помеѓу експлоатација во спроведување трговија со луѓе и експлоатирачките услови при вршењето на сексуалната работа и соодветна заштита на жртвите на експлоатација без морализирање и осуда.

2

МЕТОДОЛОГИЈА

За истражувањето се користеше мешан методолошки дизајн што опфати кабинетска анализа на националното законодавство и меѓународната правна рамка за трговија со луѓе и сексуална работа, како и на достапните документи за планирање, спроведување и надгледување на националниот одговор, секундарна анализа на податоците достапни во годишните извештаи на Националната комисија, преглед и тематска анализа на судски случаи за трговија со луѓе и посредување во вршење проституција пред Основниот кривичен суд во Скопје, интервјуа со клучни испитаници од Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција и Единицата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при МВР, како и дискусии со фокусни групи составени од сексуални работници, претставници на здруженија што работат со сексуални работници и жртви на трговија со луѓе и претставници на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Иако првично беше планирано истражувањето да опфати и податоци добиени преку барања за пристап до јавни информации, поради несоодветноста на одговорите добиени од институциите вакви податоци не можат да бидат вклучени во анализата, па користени беа единствено јавно достапните податоци од извештаите на Националната комисија.

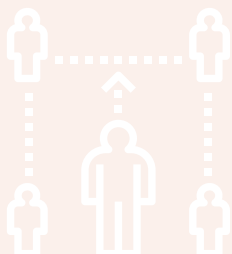
Анализата има цел да ја сублимира домашната и меѓународната правна рамка за трговија со луѓе и сексуална работа, воспоставените инструменти и практики за нивна примена, човечките и другите капацитети и ресурси за борба против трговија со луѓе, особено со цел сексуална експлоатација, и способноста за разграничување од доброволната сексуална

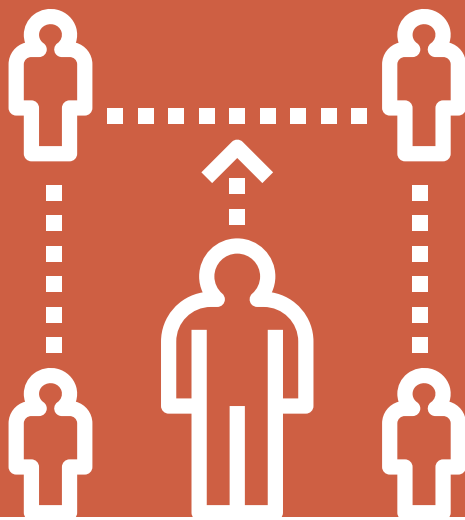
работа и да даде преглед на механизмите за заштита на жртвите и казнување на сторителите.

Различни фази од анализата се спроведоа од јануари до октомври 2019 година, а вклучените податоци во најголем дел се однесуваат на референтниот период од 2002 до 2018 година.

Дел од анализата на судските вклучува и случаи во кои авторката директно учествувала како полномошник или правен советник на жртвите или сторителите на кривичните дела. Свесни сме за опасноста од пристрасност, но авторката се обидува да пристапи и да анализира на објективен начин. Од друга страна, директната вклученост на авторката во дел од случаите е дополнителна придобивка и дава детален опис на случувањата што се од важност за предметот на анализа.

Недостатокот на јасна евиденција на институциите, особено на судовите и обвинителствата за почнатите, тековните и завршени постапки за кривичните дела трговија со луѓе и посредување во вршење проституција, влијае врз квалитетот на податоците достапни за оваа анализа.

3

ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ

3.1.

НАЦИОНАЛНА ПРАВНА РАМКА

Уставот на Република Северна Македонија го штити физичкиот и моралниот интегритет на човекот како неприкосновени категории, а ги забранува сите облици на мачење, нечовечко или понижувачко однесување и казнување и присилната работа.⁵

Кривичниот законик во 2002 година по првпат ја инкриминира трговијата со луѓе во Македонија, односно секој што со сила, сериозна закана или друга форма на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба и состојба на немоќ на друг или со давање или примање пари или друга корист поради добивање согласност на лице кое има кон-

трола на друго лице врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа лица заради експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или слугување, ропство или нему сличен однос или недопуштено пресадување делови од човековото тело ќе се казни со најмалку четири години затвор.⁶ Кога жртва на кривичното дело е дете, казната за сторителот е построга и може да изнесува најмалку пет години затвор. Во однос на експлоатација по пат на проституција, Кривичниот законик предвидува казна и за оној што користи или овозможува на друг користење на сексуални услуги од лица за кои знае дека се жртва на трговија со луѓе, а доколку жртвата е дете казната изнесува најмалку четири години затвор.

5 Службен весник на РМ, бр. 52/1991. Устав на Република Македонија, член 11.

6 Службен весник на Република Македонија, бр. 4/2002. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 5 со кој се воведува нов член 418-а.

Во 2008 година, Кривичниот законик беше дополнет со кривичното дело **трговија со малолетно лице (член 418-г).**⁷ Согласноста на малолетното лице е ирелевантна за постоење елементи на кривичното дело, па затоа инкриминирано е користењето на сексуални услуги од малолетни лица за кои сторителот знаел или бил должен да знае дека е жртва на трговија со луѓе.

Во 2014 година кривичното дело трговија со луѓе се дополни со нови форми на трговија со луѓе за кои институциите треба да преземат специфични мерки за идентификување и справување со **„питањето или експлоатацијата заради забранета активност со закон“**. Исто така, оваа измена на Кривичниот законик беше насочена и кон усогласување на терминологијата употребена во текстот на законот со Конвенцијата за правата на детето, па секаде каде што стојат зборовите малолетно лице, заменети се со зборот дете, па така и член 418-г беше

7 Службен весник на Република Македонија, бр. 7/2008. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 23, а се воведува член 418-г.

преименуван со трговија со дете.⁸ Недвижностите, превозните средства и други предмети што се искористени за извршување на кривичното дело – трговија со луѓе и трговија со дете треба да се одземат. Во септември 2009 година беа донесени измени на членовите 418-а, б и г на Кривичниот законик преку кои **се санкционира одговорност на службените лица при вршење дела поврзани со трговијата со луѓе.**⁹

Покрај трговијата со луѓе, Кривичниот законик предвидува и други кривични дела што се значајни за борба против трговијата со луѓе, на пример засновање на ропски однос и превоз на лица во ропски однос (член 418); криумчарење мигранти (член 418-б); организирање група и поттикнување на извршување акти на трговија со луѓе, криумчарење мигранти и трговија со деца (член

8 Службен весник на Република Македонија, бр. 27/2014. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 85 и 86.

9 Службен весник на Република Македонија, бр. 114/2009. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 117, 118, 119.

418-в). Овие кривични дела не се во фокусот на оваа анализа, иако имаат влијание врз политиките за справување со трговијата со луѓе и регулирање на сексуалната работа.

Со донесувањето на Кривичниот законик во 1996 година воведено е кривично дело *Посредување при вршење проституција*, однесување што дотогаш во правната рамка било третирано како прекршок.¹⁰ Одредбата како што беше усвоена во 1996 година го санкционира секој што врбува, наведува, поттикнува или наамува лице на проституција или тој што на кој и да било начин учествува во предавање лице на друг заради вршење проституција со

казна затвор од пет до десет години. Дополнително, одредбата предвидуваше казна и за тој што заради заработувачка со сила или сериозна закана за употреба на сила ќе присили или со измама ќе наведе друго лице на давање на сексуални услуги. Квалификаторен елемент на ова кривично дело е доколку е извршено во контекст на семејно насилство. Како и во случајот на трговијата со луѓе, недвижностите искористени и предметите употребени за извршување на кривичното дело посредување во вршење проституција ќе се одземат.

Очигледна е намерата на законодавецот при носењето на КЗ во 1996 година да се **криминализира и да се санкционира присилувањето и искористувањето на сексуалната работа**, нешто што го потврдува и правната наука од тоа време.¹¹

Со инкриминирањето на трговијата со луѓе во 2002 година, вклучувајќи ја и експлоатацијата по пат на проституција, па-

10 Во претходниот закон за прекршоци против јавен ред и мир (Службен весник на СРМ, број 25/72, 30/72, 29/83, 34/83, 51/88 и 19/90 и Службен весник на Република Македонија, број 26/93), со член 22 се регулирало не само оддавањето на проституција туку и посредувањето во проституција. Се санкционирал секој што се оддава на проституција, друг да наведе на проституција или посредува во вршење проституција, како и кој издава, односно отстапува простории за вршење проституција.

11 Бошкова Н., Штерјова Симоновиќ Х. *Анализа на ставовите на сексуалните работници за потребата од промена на законската регулатива за сексуалната работа во Македонија*, 2017, стр. 9.

ралелено се спроведуваа две одредби што имаа слично обележје, односно се санкционира употреба на сила, закана или измама на друго лица да дава сексуални услуги. Со тоа, се остави простор оваа одредба во практиката да се применува најчесто за прогон и кривично гонење на сексуалните работници, кои, најчесто заради безбедносни причини, работат заедно (по две и повеќе), а особено оние што работат во затворен простор (станови).¹² Всушност, ваквата правна рамка што не ја разликува доброволната сексуална работа од сексуалната експлоатација, доведува до мешање на овие две појави и замаглување на сериозноста и тежината на трговијата со луѓе со сексуалната работа или посредување во вршење на доброволна сексуална работа во која може да има елементи на насилство, закани и присилба. Криминализацијата на доброволната сексуална работа ги повредува правата на сексуалните работници, прогонувајќи ги како криминалци, а притоа се пропушта да бидат заштитени во случаите на експлоата-

ција, насилство и присилба. Од друга страна, жртвите на трговија со луѓе лесно можат да ја изгубат заштитата и поддршката што ја имаат како идентификувани жртви во случај на преквалификација на кривичното дело во посредување во вршење проституција.

Во 2014 година од одредбата за Посредување во вршење проституција избришан е ставот со кој се казнуваат лицата кои заради заработувачка со сила или сериозна за употреба на сила ќе присилат или со измама ќе наведат друго лице да дава сексуални услуги. Истовремено, воведен е нов член со кој се казнува Детска проституција, односно врбување, наведување, поттикнување или намување на дете кое наполнило 14 години да врши проституција.¹³ Оваа одредба беше во сила пократко од две години, кога на крајот на 2015 година беше избришана од КЗ,¹⁴ токму

13 Службен весник на Република Македонија, бр. 27/2014. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 28 (член 191-a).

14 Службен весник на Република Македонија, бр. 226/2015. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 9.

12 *Idem*, стр. 10.

поради фактот што ја поткопува борбата против трговијата со деца заради сексуална експлоатација. Од случаите анализирани подолу може да се види практика на занемарување на случај на трговија со деца и негово третирање како детска проституција, со што се ограничува пристапот до серија услуги за заштита, рехабилитација и реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе.

Во 2008 година Владата на Република Македонија усвои стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе (во понатамошниот текст: СОП) со кои се овозможува помош и заштита на сите жртви на трговија со луѓе преку сеопфатен период заснован врз човековите права на жртвите. Со цел усогласување на СОП со измените и дополнувањата на законите направени во меѓувреме, во 2010 година Националната комисија за трговија со луѓе формираше работна група за ревидирање на содржината на процедурите.¹⁵ Во 2010 година Владата ја

15 Национална комисија за трговија со луѓе. Годишен извештај за 2010 година.

усвои ревидираната верзија на СОП.¹⁶

Наспроти Кривичниот законик и практиката на криминализирање на сексуалните работници, правата на сексуалните работници единствено се препознаени во контекст на превенција од ХИВ. Во Националната стратегија за ХИВ 2012-2016 сексуалните работници се идентификувани како група луѓе со ризично однесување за кои е потребно да се воведат специфични интервенции.¹⁷ Стратегијата ги препознава асоцираната стигма и дискриминација кон сексуалните работници како значаен фактор што треба да се има предвид при креирањето и спроведувањето на активностите. Затоа, една од стратешките интервенции предвидени со Стратегијата се зајакнување и поддршка на иницијативите на заедницата на сексуални работници и нивното значајно вклучување во процесите на планирање, имплементација и процена на политиките и сервисите наменети за нив.

16 <http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/operativni.pdf>.

17 Министерство за здравство на Република Македонија, 2012.

Со цел креирање на поддржувачка околина за ефективна превенција на ХИВ/СИДА/СПИ меѓу сексуалните работници, Стратегијата ја идентификува потребата од сензитивизација на социјалните, здравствените работници, медиумите и претставниците на полицијата. Сексуалните работници сè уште се соочуваат со висок степен на стигма и дискриминација од страна на институциите и неодобрување на нивното однесување од страна на општата јавност,¹⁸ но до завршувањето на оваа анализа сè уште не е донесена новата стратегија за превенција на ХИВ што е во процес на подготовка, а се очекува да се базира на концептот на човекови права, да биде родово-сензитивна и да се повикува на SWIT (Sex work implementation tool)¹⁹.

Во мај 2016 година беше донесена Националната стратегија

18 ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, 2015.

19 Implementing Comprehensive HIV/STI Programmes with Sex Workers: Practical Approaches from Collaborative Interventions. It was produced in collaboration with sex worker-led organisations by WHO, UNFPA, UNAIDS, NSWP, The World Bank and UNDP, 2015.

за еднаквост и недискриминација 2016-2020.²⁰ Мисијата на Стратегијата е обезбедување на ефикасна заштита од дискриминација и почитување на принципот на еднакви можности и забрана на дискриминација на кое било лице или која било група, врз основа на нивните лични карактеристики, особено ранливите социјални групи (етничките заедници, жени, ЛГБТИ-лицата, лицата со ментална и телесна попреченост, стари лица, деца, бегалци, лица со понизок социјален статус, внатрешнораселени лица, како и други ранливи групи, членови на верски заедници и секое лице кое е третирано различно без оправдани причини и легитимна цел). Стратегијата дава широка листа на идентификувани ранливи групи кои се соочуваат со дискриминација (поширока и од Законот за спречување и заштита од дискриминација), а за кои е потребно да се планираат специфични активности за надминување на различните форми на дискриминација. Се-

20 Влада на Република Македонија, Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020, мај 2016.

пак, за разлика од Стратегијата за ХИВ 2012-2016, во Националната стратегија за еднаквост и недискриминација отсутува какво било препознавање на сексуалните работници како ранлива група за која е потребна посебна интервенција за заштита од дискриминација.

Кога се анализираше кривичната одредба за посредување во вршење проституција беше потенцирано дека најстрого се казнува секое дејство од ова кривично дело што е сторено во контекст на семејно насилство. Истражувањата помеѓу сексуалните работници покажуваат висок степен на семејно насилство врз сексуалните работници.²¹ Законот за превенција, спречување и заштита од семејното насилство не предвидува посебни одредби што се однесуваат на сексуалните работници.²² Постојат повеќе истражувања што ја докажуваат интерсекциската

дискриминација врз сексуалните работници и неможност за остварување на нивните права поради нивната специфична положба во општеството и подложноста на насилство.²³

Охрабрува усвојувањето на Националниот акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство на Република Македонија од 2018 година, со кој се предвидува укинување на одредбата со која се казнуваат жените кои доброволно даваат сексуални услуги за пари и други добра.

Според планот, треба да се воспостават услугите за жртви на родово-базирано насилство што ќе бидат инклузивни и за ранливите категории на жени, вклучувајќи ги и сексуалните работнички.²⁴

33/2015; 150/2015. Закон за спречување, превенција и заштита од семејно насилство.

23 Димитриевски В., Тошева М., Бошкова Н. Анализа за потребата од промена на законска регулатива за сексуална работа во Република Македонија, потреби и предизвици. Здружение ХОПС, Опции за здрав живот Скопје, 2016, стр. 8.

24 Влада на Република Македонија,

21 Бошкова Н., Штерјова Симоновиќ Х. Анализа на ставовите на сексуалните работници за потребата од промена на законската регулатива за сексуалната работа во Македонија, 2017, стр. 17.

22 Службен весник на Република Македонија, бр. 138/2014;

Дискриминацијата, родово-базираното насилство и семејното насилство како специфична форма на родово-базирано насилство се системски проблеми што бараат и системски пристап во нивното решавање. Отсуството на конзистентни политики за заштита на сексуалните работници од насилство и дискриминација ја одржува нивната маргинализирана положба во општеството и ги прави поподложни на економска, физичка и сексуална експлоатација.

3.2.

МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА РАМКА

Трговијата со луѓе и сексуалната работа, или проституцијата како термин со негативно значење, честопати се идентификуваат како појави што се забранети со меѓународни до-

Националниот акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство на Република Македонија, 2018.

кументи. Анализата на најзначајните меѓународни документи ќе фрли светлина врз битните елементи што секоја од овие појави ги има и како тие се регулирани на меѓународно ниво, што потоа треба да биде преточено на национално ниво.

Најзначаен документи за борба против трговијата со луѓе на меѓународно ниво е Протоколот од Палермо од 2002 година, документ што е дополнување на Конвенцијата против транснационален организиран криминал од 2000 година на ООН.²⁵ Меѓу другото, овој протокол наметнува обврска државите да ја спречат експлоатацијата во проституцијата и други форми на сексуална експлоатација како елемент на трговијата со луѓе. Протоколот од Палермо претставува значајно унапредување во разбирање-

25 UN General Assembly, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 15 November 2000, достапен на: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>.

то на концептот на доброволна сексуална работа наспроти трговијата со луѓе. Имено, овој документ потврдува дека трговијата со луѓе не е исклучиво врзана со сексуалната експлоатација и дека може да се појави и во други стопански гранки. Присилбата, заканата и измамата се составни елементи на трговијата со луѓе, додека кога зборуваме за сексуална работа, тоа вклучува доброволно нудење и давање на сексуални услуги за одреден надоместок, што исто така е предмет на договор. Протоколот ги препознава сите луѓе како потенцијални жртви на трговија, а не само жените и децата кои најчесто се поврзуваат со сексуалната експлоатација. Разграничувањето што протоколот го прави во однос на „експлоатација во проституција“ и проституцијата ја покажува интенцијата на составувачите на овој документ дека постои разлика во овие две појави. Во подготвителните документи за Протоколот (*travaux préparatoires*) појаснето е дека упатувањето на експлоатација во проституција и на други форми на сексуална експлоатација

во протоколот е единствено во контекст на трговија со луѓе.

Отсуството на јасна меѓународна дефиниција за тоа што е „експлоатација“ претставува предизвик. Во текот се дискусиите дали воопшто постоењето на меѓународна дефиниција за експлоатација би помогнала во идентификување на различните ситуации во кои се наоѓаат сексуалните работници. Дополнително, дефинициите (во Протоколот) прават разлика помеѓу трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација и за целите на трудова експлоатација (и присилна работа или услуги). Сепак, ова не значи дека присилната сексуална експлоатација не претставува присилна работа.²⁶ Меѓународната организација на трудот (во понатамошниот текст: МОТ) редовно се занимава со присилна проституција и сексуална експлоатација под дефиниција на присилна работа.

Меѓународната организација на трудот (МОТ) има донесено две конвенции што се релевантни за прашањата предмет

²⁶ The International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe (ICRSE), *Trafficking 101*, 2019.

на оваа анализа, а се однесуваат на присилна работа или услуги. Тоа се Конвенцијата за присилна работа (Конвенција бр. 29 од 1930 година)²⁷ и Протоколот кон оваа конвенција што го дефинира присилниот и задолжителен труд и Конвенцијата за прекинување на присилната работа (Конвенција бр. 105 од 1957 година).²⁸ Трговијата со луѓе се јавува во повеќе сектори во стопанството, но начинот на кој ова прашање најчесто се третира е фокусиран на справување со трговијата со жени и деца во сексуалната индустрија. Токму затоа, вклучување на овие конвенции на МОТ во правната рамка за справување со трговија со луѓе и обврските на државите-членки што го имаат во областа на

работните односи ќе помогне во справувањето со сите форми на трговија со луѓе. Од усвојувањето на Протоколот од Палермо, МОТ интензивно работи на појаснување на поврзаноста на трговијата со луѓе и присилната работа со цел сите жртви да добијат соодветна заштита. Преку овие напори се потврди дека се потребни други методи за справување со трудовата трговија од оние преку кои се однесуваат на трговија заради сексуална експлоатација.²⁹ Конвенцијата против ропство (1926)³⁰ го дефинира ропството и практики слични на ропство, како што се должничкото ропство и практики што ги дискриминираат жените во контекст на бракот.

Во дополнување на инструментите што специфично се насочени кон проблемот со трговијата со луѓе и присилната работа

27 International Labour Organization (ILO), Forced Labour Convention, C29, 28 June 1930, C29, достапен на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029.

28 International Labour Organization (ILO), Abolition of Forced Labour Convention, C105, 25 June 1957, C105, достапна на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C105.

29 ILO, Modern slavery: The British challenge in international context, inaugural lecture, University of Liverpool, 21 February 2014.

30 League of Nations, Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery, 25 September 1926, 60 LNTS 253, Registered No. 1414, достапна на: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/SlaveryConvention.aspx>.

треба да ги имаме предвид и другите инструменти за заштита на човековите права што се еднакво важни за справување со трговијата со луѓе, но и заштита на правата на оние што се жртви на дискриминација, насилство и експлоатација, а не ги исполнуваат обележјата на жртви на трговија со луѓе. На пример, Меѓународниот пакт за граѓански и политички права забранува практики што ги исполнуваат обележјата на трговијата со луѓе, како што се ropството, трговијата со робови и присилната работа, а истовремено го гарантира правото на самоопределување и слободно одредување на сопствениот политичкиот статус и слободен економски, социјален и културен развој.³¹

Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жената бара од државите-членки да преземат соодветни мерки за да ги забрани сите форми на трговија со жени

31 UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, достапна на: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

и експлоатација на жените во проституцијата.³² Општата препорака бр. 19 ја идентификува трговијата со жени како форма на насилство врз жените, бидејќи ги става жените во ризик од насилство и злоупотреба и е некомпатибилна со еднаквото уживање на правата на жените и почитувањето на нивните права и достоинство³³. Сексуалната работа и сексуалните работници како група не се специфично споменати во Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жената. Сепак, член 6 е неизоставен дел од секоја дискусија за правата на сексуалните работнички. Имено, овој член наметнува обврска за државите да преземат соодветни мерки, вклучувајќи и законодавни, да ги забрани сите форми на тр-

32 UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, достапна на: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>.

33 UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women, 1992, достапна на: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx>.

говија со жени и експлоатација на жените во проституција. Комитетот за елиминација на сите форми на дискриминација врз жената смета дека соодветна мерка за справување со трговија со жени во сексуалната индустрија ја гледаат е намалувањето на побарувачката за сексуална работа што би ја намалило и трговијата.³⁴ Втората компонента на одредбата се однесува на забраната на експлоатација на жените во проституција што упатува на тоа дека државата не треба да ја забрани проституцијата *пер се*. Како што беше наведено и погоре во анализата, не постои јасна дефиниција во меѓународното право што се подразбира под терминот експлоатација,³⁵ па и во контекст на оваа конвенција

се замаглуваат обврските што државата треба да ги преземе во заштита на жените, особено што согледувањата на Комитетот за сексуалната работа се двосмислени.

Дел од меѓународните инструменти имаат специфични одредби што се однесуваат на трговија со деца. Конвенцијата за правата на детето (1989)³⁶ и Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето што се однесува на продажба на деца, детска проституција и детска порнографија (2000)³⁷, забрануваат трговија со деца за која било цел, вклучувајќи и експлоатирачка и присилна работа. Конвенцијата за права на детето наметнува обврска за државите-членки, меѓу другото, да ги преземат сите потребни мерки за физич-

34 CEDAW Committee, 2016, Concluding observations on the United Republic of Tanzania, para 25 (h); CEDAW Committee, 2015, Concluding observations on Malawi, para 25 (g); CEDAW Committee, 2010, Concluding observations on Botswana, para 28; CEDAW Committee, 2009, Concluding observations on Japan, para 40.

35 United Nations Office on Drugs and Crime, 2015, Issue Paper: the concept of exploitation in the trafficking in persons protocol.

36 UN General Assembly, Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, United Nations, достапна на: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

37 UN General Assembly, Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict, 25 May 2000, достапна на: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opaccrc.aspx>.

ко и ментално закрепнување и социјална реинтеграција на децата-жртви на каква било форма на запуштање, експлоатација или злоупотреба, додека Факултативниот протокол предвидува обврска за обезбедување на специфична заштита и помош на децата-жртви. Конвенцијата за најлошите форми на детски труд на МОТ (Конвенција бр. 182 од 1999)³⁸ забранува искористување на децата за ропство или практики слични на ропство, трговија со деца, должничко ропство, присилна работа или во проституција.

На регионално ниво, во 2005 година Советот на Европа усвои Конвенција за акција против трговија со луѓе, што беше резултат на низа препораки и резолуции усвоени претходно од Комитетот на министри на земјите-членки на Советот на Европа³⁹, Парламентарното со-

брание на Советот на Европа⁴⁰ и Советот на Европската унија.⁴¹ Конвенцијата на Советот на Европа е понов документ заснован на сите дотогашни меѓународни и регионални стандарди

.....

Препорака бр. R (97) 13 за заплашување на сведоци и правото на одбрана; Препорака бр. R (2000) 11 за акција против трговија со луѓе со цел сексуална експлоатација; Препорака бр. Rec (2001) 16 за заштита на децата од сексуална експлоатација; Препорака бр. Rec (2002) 5 за заштита на жените од насилство.

40 Препорака 1325 (1997) за трговија со жени и присилна проституција во земјите-членки на Совет на Европа; Препорака 1450 (2000) за насилство врз жените во Европа; Препорака 1545 (2002) за кампања против трговија со жени; Препорака 1610 (2003) за миграција поврзана со трговија со жени и проституција; Препорака 1611 (2003) за трговија со органи во Европа; Препорака 1663 (2004) за домашно ропство.

41 Рамковна одлука на Советот на Европската унија од 19 јули 2002 година за борба против трговија со луѓе; Рамковна одлука на Советот на Европската унија од 15 март 2001 година за статусот на жртвите во кривичните постапки; Директива на Советот на Европската унија од 29 април 2004 година за дозвола за престој издадена на жртви на трговија со луѓе од земји од трети земји.

38 International Labour Organization (ILO), Worst Forms of Child Labour Convention, C182, 17 June 1999, C182, достапна на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182.

39 Препорака бр. R (91) 11 за сексуална експлоатација, порнографија и проституција и трговија со деца и млади;

за справување со проблемот на трговијата со луѓе и оди чекор понапред во зајакнување на заштита на жртвите. Во фокусот на оваа конвенција се човековите права на жртвите и почитување на нивното достоинство, па се наметнува обврска на државите да воспостават брз механизам за идентификување на жртвите, заштита и помош на идентификуваните жртви на трговијата со луѓе и компензација за преживеаните страдања на жртвата. Предметот на примена на Конвенцијата е широк, ги вклучува сите форми на трговија со луѓе, независно дали се случува на национално или транснационално ниво, и ги штити сите жртви на трговија со луѓе, независно дали се жени, мажи и деца. Формите на експлоатација што се заштитени се однесуваат на сексуална експлоатација, присилна работа, ропство и отстранување на органите. Република Северна Македонија ја ратификуваше оваа конвенција во април 2009 година со што истата стана дел од правниот поредок.

Навидум меѓународната рамка е јасна и сеопфатна, но во практиката постои отсуство на јас-

но разграничување на сексуалната работа од трговијата со луѓе, што во практиката се покажува како главна пречка во адекватното планирање и имплементацијата на активностите за справување со проблемот на трговија со луѓе на национално ниво. Ова истовремено е причина за негирање и назадување на правата на сексуалните работници и работничките и непрепознавање на сексуалната работа како работа во најголем број од националните законодавства. Затоа, голем дел од активностите и заложбите на организациите на сексуалните работници глобално и национално се фокусирани на застапување за декриминализација на сексуалната работа и нејзино препознавање како труд; препознавање дека сексуалната работа, трговијата со луѓе и миграцијата се различни феномени; вклучување на сексуалните работници, вклучително и мигрантите сексуални работници во развојот и имплементацијата на антитрафикинг-политики, закони и иницијативи; и поддршка на организациите водени од сексуални работници да ја адресираат

експлоатацијата во рамките на сексуалната работа.⁴²

Неколку поголеми меѓународни организации се придружија и ги поддржаа заложбите на движењето на сексуални работници, вклучително и Глобалната комисија за ХИВ (*Global Commission on HIV and the Law*), Глобалната алијанса против трговијата со жени (*Global Alliance Against Traffic in Women*) и Амнести интернешнел (*Amnesty International*), заклучувајќи дека идентификувањето или нејасното разграничување на сексуалната работа и трговијата со луѓе: ги поткопува напорите за борба против трговија со луѓе во сексуална индустрија; ги пренасочува ресурсите и вниманието од други индустрии каде што се случува трговија со луѓе; директно влијае на зголемувањето на насилството кон сексуалните работници; и ги поткопува напорите за превенција на ХИВ И СПИ помеѓу сексуалните работници.⁴³ Од неодамна, трговијата

со луѓе предизвикува поголемо внимание, главно заради зголемувањето на притисокот од радикалните феминистички/аболитционистички групи, но и поради зголемената миграција за труд. Република Северна Македонија не е имуна на тој притисок и на зголемената миграција надвор од државата заради труд.

Прегледот на националното законодавство и практиката на институциите надлежни да постапуваат во случаите на трговија со луѓе покажуваат дека Република Северна Македонија пристапува на ова прашање единствено од кривично-правен аспект без доволна посветеност на други прашања што можат да бидат од значење за справување со проблемот. Неслучајно Конвенцијата за акција против трговија со луѓе (2005) наметнува пристап базиран на човековите права што еднакво ќе посвети внимание на превенцијата, заштитата на жртвите и гонењето на сторителите. Пристап што ги има во фокусот потребите на жртвата бара сериозни напори и непречена соработка помеѓу донесувачите на одлуки, обвинителите, полицијата, сервисите,

42 Community guide: The impact of Anti-Trafficking legislation and initiatives on sex work, NSW, 2019.

43 The impact of Anti-Trafficking legislation and initiatives on sex work, NSW, 2019.

застапниците на жртвите. Во продолжение на анализата е презентирана институционалната рамка за трговија со луѓе и мерките и активностите насочени кон превенција, заштита и компензација на жртвите и гонење на сторителите.

3.3.

ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА НАЦИОНАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ

Справувањето со трговијата со луѓе, како сложен општествен и социјален проблем и организирана форма на криминално дејствување, во Северна Македонија е замислено да се реализира како соработка меѓу институциите, меѓународните организации и здруженијата на граѓани кои преземаат ефективни превентивни, едукативни, законски, казнени,

социјални и други мерки⁴⁴. Оваа мрежа ја сочинуваат тела за координација и надзор, како и оперативни структури. Меѓу телата за координација и надзор се вбројуваат:

- Национална комисија за борба со трговија со луѓе и илегална миграција (која има национален координатор, секретаријат и подгрупа за борба против трговија со деца);
- Национален известувач;
- Национален механизам за упатување (МТСП);
- Национална единица за спречување шверцување мигранти и трговија со луѓе (МВР и Јавно обвинителство);
- Локални комисији за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Битола, Тетово, Штип, Гевгелија, Прилеп и Велес.

⁴⁴ Здружението за еднакви можности „Еднаков пристап“ (2012 г.), Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи.

Во спроведувањето, пак, на националниот одговор вклучени се (самостојно или преку мешани мобилни тимови):

- Надлежните институции (пред сè, МВР – Единица за трговија со луѓе и шверцување мигранти, ОЈО за борба против организиран криминал и корупција, центрите за социјална работа и Основниот суд Скопје I, но и здравствените и образовните институции, министерствата за правда и надворешни работи, Државниот инспекторат за труд и Агенцијата за вработување);
- Центар за лица-жртви на трговија со луѓе;
- Прифатен центар за странци; и
- Здруженија на граѓани.

Доделените надлежности и начинот на функционирање на чинителите во оваа мрежа пошироко е опишана во *Прилог 1*.

3.3.1.

Спроведување и следење на националниот одговор

Националната комисија подготвува годишни извештаи што се достапни на официјалната интернет-страница⁴⁵. Во нив отсуствува анализа за влијанието на променливите политики и процедури врз ефикасноста на националниот одговор, варијациите во бројот на идентификувани жртви и другите трендови, достапните кадровски капацитети и потребите за надградба, соодветноста на финансирањето за спроведување на акциските планови во рамките на националните стратегии и слично. Се чини и дека годишните извештаи во голема мера се базираат на активностите на проактивните (но, не и сите!) членови на Комисијата, што веројатно значи дека не се прават напори за вклучување на други чинители во работата

⁴⁵ Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, официјална интернет-страница достапна на: www.nacionalnakomisija.gov.mk.

на комисијата (на пример, организации што работат со сексуални работници, деца на улица, трудови прашања и сл.).

Впечатливо од годишните извештаи е тоа што, исклучувајќи ги откриените случаи на шверцување мигранти, најголем дел од случаи на трговија со луѓе и идентификувани жртви се со цел сексуална експлоатација. Неизбежно е да се постави прашањето за причините за овој несразмерен фокус на целокупниот национален одговор, кога доделената надлежност е многу поширока и вклучува и други кривични дела што се вршат со присила и закана, освен трговијата со луѓе со цел сексуална експлоатација. Една од причините можеби е недостатокот на ресурси и капацитети, но во секој случај, ваквата состојба упатува и на можно идентификување на експлоатацијата при сексуална работа со трговијата со луѓе со цел сексуална експлоатација.

Од достапните документи не може да се процени какви се капацитетите и потребите на стручните лица вклучени во спроведување на националниот одговор против трговија

со луѓе и дали дел од нивната специјализирана обука било и разграничувањето на доброволната сексуална работа од трговијата со луѓе со цел сексуална експлоатација. Соговорниците опфатени со ова истражување истакнуваат дека стручните лица не добиваат обуки за постапување со сексуални работници, сексуална работа, специфични потреби и проблеми на сексуалните работници кои доброволно се занимаваат со оваа професија. На пример, при стручната подготовка на полициските службеници што се обезбедува преку Центарот за обуки при МВР, сексуалната работа се разгледува единствено низ призмата на потенцијален ризик за запаѓање во каналите за трговија со луѓе. Но, и покрај тоа, изостануваат напори за градење доверба меѓу институциите и заедницата на сексуални работници со цел превенција на трговија со луѓе и рано идентификување жртви. Ваквата состојба се очекува во иднина да се промени преку спроведување на модулот за обука на полициски службеници за постапување со маргинализирани заедници, каде што, меѓу

другите, се опфатени и сексуалните работници.⁴⁶

Во 2018 година направени се значителни напори за подобрување на координацијата и постапувањето, преку формирање на **мобилни тимови** составени од социјален работник, полициски службеник и претставник од здружение на граѓани во пет града (Скопје, Тетово, Куманово, Битола и Гевгелија), како и воспоставување на **Национална единица за спречување шверцување мигранти и трговија со луѓе** која има цел да ја подобри координацијата меѓу МВР и ОЈО. Резултатите од нововоспоставените механизми треба да се следат во иднина.

46 Во 2019 година Коалицијата Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГАНИ во соработка со Центарот за обука при Министерството за внатрешни работи подготвија модул со прирачници за обука на полициски службеници за работа со маргинализираните заедници, и тоа луѓе кои употребуваат дроги, сексуални работници и ЛГБТИ-луѓе. Првите обуки започнаа во ноември 2019 година, а ќе продолжат да се спроведуваат и во текот на следните години како дел од редовната наставната програма на Центарот за обука на МВР.

3.1.2.

Превенција на трговија со луѓе, идентификација на жртви и улогата на сексуалните работници

Активностите за превенција на трговија со луѓе од различни чинители во државата, според годишните извештаи на Националната комисија се ад-хок и проектно овозможени, без притоа да се има системски пристап базиран на реалните потреби. Превентивните активности најчесто подразбираат едукации во училиштата и меѓу општата популација, поретко се насочени кон ризични групи, на пример деца во групни домови; бегалци/мигранти; а речиси и да нема активности насочени кон сексуални работници. Од извештаите не е јасно дали и во која форма се преземаат и други чекори за превенција на трговија со луѓе, на пример, соодветно постапување во случаи на семејно или друг вид родово-базирано насилство, социјално и економски зајакнување на групите во ризик и слично.

Според искуствата на здруженијата на граѓани, помеѓу 2003 и 2006 година, кога трговијата на луѓе стана актуелна тема на дискусија во Република Северна Македонија, а системите за превенција и поддршка почнаа да се развиваат и да зајакнуваат, сексуалните работници беа препознаени како особено ранлива група за трговија со цел сексуална експлоатација. Во тој период, здружението на граѓани ХОПС – Опции за здрав живот од Скопје, што води програма за поддршка на сексуални работници, беше вклучено во сите координативни активности насочени кон борбата против трговијата со луѓе во Македонија. Во 2005 година ИОМ Скопје иницираше формирање на Работна група за директна асистенција и механизми на упатување (РГДА-МУ) со претставници од МВР, МТСП, Јавното обвинителство, ИОМ, ОБСЕ, Проксима, УНХЦР, а претставници на граѓанскиот сектор беа „Отворена порта“ и „Среќно детство“, кои работат на СОС-линија и директна поддршка на жртви на трговија со луѓе, и ХОПС кои работат на поддршка на сексуални работ-

ници. Во овој период ХОПС почна интензивно да работи на активности за информирање и превенција на трговија/експлоатација помеѓу сексуалните работници. Овие активности вклучуваа подигање на капацитетите на теренски работници на ХОПС кои беа обучени да даваат информации за препознавање трговија со луѓе или експлоатација, информации како да се преземат безбедносни мерки или спасување во ризична ситуација. Беа спроведени низа работилници, групни и индивидуални советувања, на кои беа дистрибуирани печатени материјали со информации од СОС-броеви во различни земји за самите сексуални работници и директни броеви од национално назначените доверливи инспектори на МВР.⁴⁷ Овие печатени материјали се искористени од сексуалните работници кои се нашле во ризични ситуации во странство и се справиле со ситуацијата

47 Интервју со Марија Тошева, офицерка за застапување во регионалната мрежа за застапување за правата на сексуалните работници SWAN, спроведено на 10 септември 2019 година.

токму преку информации содржани во нив.⁴⁸

Преку работилниците се дојде до сознанија дека за сексуалните работници се познати ситуациите во кои тие самите или некој нивен близок некогаш договориле работа во локал во Западна Македонија и доброволно и свесно договориле услови на работа и плата, но кога стигнале на дестинацијата, им биле одземени личните документи и правото на движење, биле изложени на насилство и принуда и го изгубиле правото да избираат време на работа, број на клиенти или наплата, што ја прави клучната разлика меѓу доброволната сексуална работа и трговија со луѓе со цел сексуална експлоатација.⁴⁹

По 2006 година, постепено се губи фокусот на националниот одговор во превенцијата на трговија со луѓе меѓу ранливи групи. Здружението ХОПС про-

должува да дава советувања и поддршка за сексуалните работници преку правниот и социјалниот сервис, но тие активности покриваат мал дел од популацијата и не се системски влезени во националниот институционален одговор. Здруженијата што работат со сексуални работници, кои сега се повеќе на број и покриваат повеќе региони во земјата (Скопје, Тетово, Гостивар, Охрид, Струга, Струмица и Гевгелија), како и самата заедница на сексуални работници не се вклучени во креирањето и имплементацијата на превентивните програми, ниту во координативните работни групи и тела.

Слична е состојбата и во постојните пристапи за идентификување жртви. Имено, во земји каде што сексуалната работа е легализирана или декриминализирана⁵⁰, сексуални-

48 Извештаи на ХОПС – Опции за здрав живот Скопје.

49 Интервју со Марија Тошева, офицерка за застапување во регионалната мрежа за застапување за правата на сексуалните работници SWAN, спроведено на 10 септември 2019 година.

50 Повеќе за моделите на регулирање на сексуална работа и разликата помеѓу легализација и декриминализација на сексуална работа во публикацијата „Компаративна анализа на моделите на регулирање на сексуалната работа (Шведска, Нов Зеланд, Германија)“, достапна на: www.hops.org.mk.

те работници се доволно информирани и имаат доверба во институциите за да препознаат и да пријават каква било експлоатација и елементи типични за трговија со луѓе врз себе или врз нивни колеги/колешки до надлежните органи, поради што во тие земји трговијата со луѓе бележи надолни трендови⁵¹. Наспроти тоа, сексуалните работници во Македонија неретко пријавуваат дека се жртви на злоупотреба од службени лица и се соочуваат до дискриминација, исмевање и непостапување при обидите да пријават насилство или експлоатација до надлежните органи, поради што воопшто немаат доверба во институциите на системот⁵². Во вакви околности, се пропушта можноста сексуалните работници да бидат значајни партнери во

борбата против трговијата со луѓе, што евидентно во Македонија најчесто е со цел сексуална експлоатација.

Според Стандардните оперативни процедури (СОП)⁵³, идентификацијата на жртви ја вршат обучени професионалци на МВР – Единицата за трговија со луѓе, социјални работници од ЈУМЦСР или лица од здруженија на граѓани, при што го користат Формуларот за идентификација на жртви на трговија со луѓе⁵⁴ и Индикаторите за идентификација на жртви со трговија со луѓе⁵⁵, по лична пријава, пријава од друго лице, семејство, институции, домашни или меѓународни организации и слично. Формуларот за идентификација на жртви ги разграничува елементите на кривичното дело трговија со луѓе, односно присила, грабнување, употреба на сила, ограничено движење и други елементи на лишување од

51 Бошкова и Штерјова Симоновиќ, 2017. Компаративна анализа на моделите на регулирање на сексуалната работа (Шведска, Нов Зеланд, Германија). Скопје, ХОПС, 2017 г.

52 Цековски и Димитриевски, 2018. Правни потреби и пристап до правда за луѓето кои инјектираат дроги и сексуалните работници во Македонија. Скопје, ХОПС, 2018 г.

53 Влада на РМ (2010 г.), Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе.

54 Стандардни оперативни процедури, стр. 93-96.

55 Индикатори за идентификација на жртви со трговија со луѓе, МТСП, 2014 г.

слободата на одлучување. Но, одредени параметри се општи и можат да се однесуваат и на ситуации кога станува збор за доброволна сексуална работа (при што сексуалните работници се државјани или странци со регулиран или нерегулиран престој) или, пак, постои експлоатација при проституција (на пример, параметрите: „Дали има склучено договор за работа“, „Лицето стравува дека ќе биде протерано“, „Лицето добивало паричен надоместок“ и слично). Уште повеќе, збунувачки се повеќе индикатори наведени во Прирачникот за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи⁵⁶ објавен на интернет-страницата на Националната комисија, на пример „Сместување на група за кое плаќа едно лице“, „Голем број кондоми“, „Жени со многу малку облека“, „Голем дел од облеката што ја имаат е сексапилна“ и слично, што на

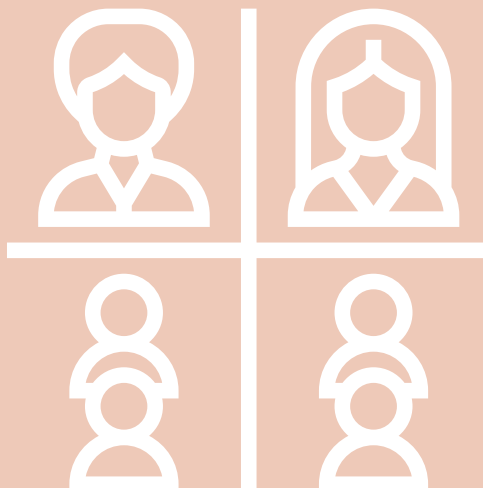
никаков начин не упатуваат на трговија и може да ги доведат во забуна службениците кои ја прават процената доколку не се соодветно обучени и доволно искусни. Се наметнува заклучокот дека дел од овие индикатори треба да се ревидираат, а стручните лица соодветно да се обучат за препознавање на елементите на трговија со луѓе и елиминирање на можноста за погрешно толкување на сексуална работа (и стратегиите што ги користат сексуалните работници со цел да ги заштитат своето здравје и својата безбедност, на пример работа во заеднички изнајмен стан или чување на поголем број кондоми) како подведување во вршење проституција или трговија со луѓе.

⁵⁶ Здружение за еднакви можности „Еднаков пристап“, 2012 година. Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи.

4

АНАЛИЗА НА ТРЕНДОВИТЕ НА СЛУЧАИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ, НАСПРОТИ СЛУЧАИ НА ПОСРЕДУВАЊЕ ПРИ ВРШЕЊЕ ПРОСТИТУЦИЈА

4.1.

АНАЛИЗА НА ИЗВЕШТАИТЕ НА НАЦИОНАЛНАТА КОМИСИЈА

За да добиеме целосна слика за одговорот на државата во врска со проблемот со трговијата со луѓе, истовремено и за односот на институциите кон доброволната сексуална работа, не е доволно да се претстави и да се анализира законската рамка без да се анализира и имплементацијата на законите и политиките. Преку анализа на годишните извештаи на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, анализа на конкретни судски предмети за трговија со луѓе и посредување при вршење проституција, интервјуа со клучни претставници на Министерството за внатрешни работи, Основното

јавно обвинителство, овој дел од анализата зборува за постапувањето на институциите во случаи на трговија со луѓе и на кој начин ова постапување влијае врз сексуалните работници.

Во наративот на извештаите, при описот на дејствата на сторителите на кривични дела не е јасно разграничувањето на дејствата што подразбираат трговија со луѓе како поведе-ние што има специфични елементи (регрутирање, средства и целта заради која се врши, односно обликот на експлоатација) и посредување во вршење проституција што според КЗ има квалификаторен елемент доколку е извршено под присила и закана, што е различно од кривичното дело трговија со луѓе.⁵⁷

57 Во 2014 година беше укината одредбата со која се предвидувахе казна за посредување во вршење проституција со примена на сила и закана. Службен весник на РМ, бр. 27/2014.

Анализата на достапните информации во извештаите на Националната комисија не дава слика за сторителите на кривичните дела, односно податоци за пол, возраст, етничка припадност, географско потекло и други податоци што го отсликуваат профилот на сторители на трговија со луѓе, наспроти сторителите на посредување во вршење проституција. Во однос на жртвите, во текот на 2003 година прифатени се 132 странски државјанки како жртви на трговија со луѓе, сите од источноевропските земји (Романија, Украина, Бугарија, Белорусија). Според возраста, најголем дел се на возраст од 19 до 25 години, а 24 жртви се малолетни, од кои три помлади од 15 години.⁵⁸

Заложбите на институциите во справувањето со трговијата со луѓе најмногу се насочени кон справувањето со сексуалната експлоатација. **Во извештаите на Националната комисија** е наведено дека „трговијата се појавува во различни форми со интенција преку сексуална експлоатација на жртвата да

се дојде до поголем профит, а со тоа и престиж во нелегален бизнис”.⁵⁹ Сексуалната експлоатација, според извештајот, се идентификува со трговијата со луѓе, иако во тогаш важечкиот КЗ сè уште постоеше одредба со која се казнува експлоатацијата во контекст на проституцијата. „Во текот на 2004 година мал број на женски лица остануваат во западниот дел од државата каде што по пат на најразлични лажни ветување за работа во угостителски објекти се вовлекуваат во ланецот на нелегална продажба и подведување на проституција.”⁶⁰ Во актуелната дебата за изборот или присилбата на одредени луѓе да се вклучат во сексуална работа не доаѓа до израз комплексноста на одлуката на некои луѓе одреден период од животот да се занимаваат со сексуална работа. Повеќето жени велат дека ниту избрале ниту биле присилени да почнат со проституција, туку тие тоа го гледаат како

59 Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2005 година, 20.06.2005 година, стр. 5.

60 *Idem*, стр. 5.

58 *Idem*, стр. 5.

најдобра можна опција во нивниот контекст.⁶¹ Во практиката, случаите на трговија со луѓе се преквалификуваат во кривични постапки за посредување во вршење проституција со што жртвите го губат статусот на жртва на трговија со луѓе.⁶²

Од спроведените разговори со претставници на Основното јавно обвинителство и на Министерството за внатрешни работи се утврди дека професионалците кои постапуваат во случаи на трговија со луѓе немаат познавање за специфичните проблеми и потреби на сексуалните работници и експлоатацијата што се случува во оваа индустрија како резултат на лошите политики и практики на институциите и асоцираната стигма врз сексуалните работници. Ниту обвинителите, ниту полициските службеници кои беа интервјуирани имаат посе-

тувано обука за сензитивизација за работа со сексуални работници.⁶³ Сепак, интересен е фактот што претставниците на МВР посочија дека во нивната практика на работа на случаи на трговија со луѓе се сретнале со ситуации кога сексуални работници доброволно се занимаваат со сексуална работа, но како резултат на различни фактори западнале во експлоатирани контекст што не придонесува за тие да престанат да се занимаваат со сексуална работа.⁶⁴ Поради природата на работата, најчесто нивниот контакт со сексуални работници е преку случаи на кои работеле, а биле насочени кон идентификување жртви на трговија со луѓе. Тие додаваат дека, доколку нема елементи што го исполнуваа обележјето на кривичното дело трговија со луѓе или дете, предметот го

61 Sex work and trafficking A Donor-Activists Dialogue on Rights and Funding, Report from the December 2008 Conference, стр. 9.

62 Коалиција Сите за правично судење. Мониторинг на судски предмети од областа на трговијата со луѓе и илегалната миграција во Македонија 2010 година, август 2011, стр. 5.

63 Интервју со јавен обвинител од одделението за организиран криминал и корупција одржано на 5 јуни 2019 година, Интервју со претставници на единицата за трговија со луѓе при МВР одржано на 17 јуни 2019 година.

64 Интервју со претставници на единицата за трговија со луѓе при МВР одржано на 17 јуни 2019 година.

пренасочуваат во други оддели што работат на насилство и проституција.⁶⁵

Од дискусијата со сексуалните работници, особено оние што имаат искуство во работата во полошкиот регион, се потврдува дека неретки се случаите кога странски државјанки кои доброволно се дојдени да работат во угостителски објекти, меѓу другото и како сексуални работници под одредени услови, при доаѓањето се соочиле со променети услови за работа што вклучува и трудова и сексуална експлоатација. Најчесто, овие случаи се откриваат при полициски рации во угостителски објекти во руралните средини во Тетово и во Гостивар, а единствена реакција на надлежните институции е протерување на странските државјанки поради нерегулиран престој. Отсуството на волја и капацитет на институциите да се справат со случаите на експлоатација резултира со обесхрабрување на сексуалните работници да пријават екс-

плоатацијата под страв дека ќе бидат казнети за своето однесување и неказнување на сторителите на трговија со луѓе.

Во 2005 година значително е намален бројот на случаите предмет на интерес на Националната комисија, односно **идентификувани се осум случаи**, а пријавени се 16 сторители за кривично дело шверцување мигранти, додека **не е идентификуван случај на трговија со луѓе**. Главно се работи за организирање на илегално префрлање мигранти од Република Грција од економски причини (најчесто државјани од Република Албанија и Косово), а во текот на 2005 година откриени се случаи на шверцување на женски лица преку бугарско-македонската граница заради вработување во угостителски објект или подведување во проституција.⁶⁶

Во текот на 2007 година доминантно жртви на кривичното дело трговија со луѓе биле македонски државјанки, **што ука-**

65 Интервју со претставници на единицата за трговија со луѓе при МВР одржано на 17 јуни 2019 година.

66 Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2005 година, 20.06.2005 година, стр. 6.

жува на појавата на внатрешна трговија со млади девојки, за разлика од претходниот период кога најголем дел од идентификуваните жртви на трговија со луѓе се жени странски државјанки.⁶⁷ Во периодот 2005 до 2007 година најголемиот број жртви беа странски државјани, а Република Македонија беше првенствено дестинација на тргувани жени, кои во најголем број доаѓаа од земјите од Источна Европа. Со приклучувањето на Романија и Бугарија во Европската унија се отежна транзитот на жртвите, кои како крајна дестинација ја имаа Република Македонија.⁶⁸ Истата година откриени се вкупно 12 случаи на Посредување во вршење проституција во кои сторителите со употреба на физичка сила и закана ги присилувале жените да

даваат сексуални услуги на повеќе машки лица.⁶⁹

Отсуството на унифицирани податоци во извештаите на Националната комисија оневозможува сеопфатна анализа на профилот на сторителите и жртвите и трендовите на намалување и/или зголемување на прекугранична, односно внатрешна трговија. Истовремено, отежнато е следењето на случаите на Посредување во вршење проституција кои понекогаш почнуваат со обвинение за трговија со луѓе, а завршуваат со пресуда за посредување во вршење проституција.

Во текот на 2008 година тројно е зголемен бројот на откриени случаи на трговија со луѓе, и тоа девет кривични дела „трговија со малолетно лице“ извршени од 21 сторител и едно кривично дело „трговија со луѓе“ извршено од четворица сторители.⁷⁰ Сите жртви,

67 Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2007 година, јануари 2008, стр. 16.

68 Коалиција Сите за правично судење. Мониторинг на судски предмети од областа на трговија со луѓе и илегалната миграција во Македонија 2010 година, стр. 9.

69 Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2007 година, јануари 2008, стр. 16.

70 Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2008 година, април 2009, стр. 4.

вкупно 11, се македонски државјанки на возраст од 8 до 17 години, што е сериозен индикатор за ранливост на децата на кривичното дело трговија со дете. Сите жртви биле трудово експлоатирани од сопственици на угостителски објекти, односно работеле како келнерки и танчарки, а четири од жртвите биле и сексуално експлоатирани. Отсуствуваат податоци за причините поради кои е зголемен бројот на идентификуваните жртви на трговија со луѓе, односно дали тоа е резултат на фактори што влијаеле на зголемување на трговијата со луѓе или, пак, подобрените се капацитетите на институциите за справување со проблемот на трговијата со луѓе и деца.

Од друга страна, извештајот од 2008 година дава преглед и на возрасната структура на сторителите, па најголем дел од нив се помеѓу 31 и 38 години (10); 19 и 27-годишна возраст (8); 42 и 49-годишна возраст (5); и по еден сторител од 18 и 60 години. Најголем број од сторителите се јавуваат во својство на сопственици на угостителски објекти, додека двајца сторители се родители кои прода-

ле деца на возраст од осум, десет и дванаесет години заради сексуална експлоатација.

Во извештајот од 2009 година се забележува промената на доминантниот облик на експлоатација во однос на претходните години, па наместо сексуалната експлоатација, **најчести елементи на експлоатација на жртвите се склучување на измамни бракови, како и трудовата експлоатација во угостителските објекти во комбинација со питање и сексуална експлоатација.**⁷¹

Сепак, недостига анализа на факторите што влијаеле на промената и зачестување на присилните малолетни договорени бракови како доминантна форма на експлоатација во 2009 година. Споредено со претходните години, **отсуствува податок за случаи на посредување во вршење проституција.**

Во извештајот од 2010 година се воведува посебен дел *Истрага и кривично гонење*, каде

71 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2009 година, февруари 2010 година, стр. 5.

што се наведени податоците што се однесуваат на презентените дејства за гонење на сторителите и заштита на жртвите на трговија со луѓе и оваа практика на презентирање на одделни податоци продолжува и во последователните години. **Во текот на 2010 година Основен суд Скопје 1 има изречено едена судска пресуда по член 418-г од Кривичниот законик,**⁷² но извештајот не дава подетални информации за обликот на експлоатацијата, профилот на жртвата, сторителот/ите и видот на одлуката, односно видот и висината на санкцијата доколку е утврдена вината.

Извештајот содржи и кратка информација за „случај со малолетничка проституција во Штип која има елементи на трговија со малолетно лице, а во која се вклучени 13 сторители и две малолетни лица кои се претпоставени жртви на трговија со малолетни лица“,⁷³ што е многу

јасна илустрација за начинот на кој се мешаат и истовремено се идентификуваат проституцијата со трговијата со луѓе. Како што и овој извештај погоре потенцира, трговијата со луѓе е сериозна повреда на правата на луѓето што се манифестира преку ограничување на движење, контрола и експлоатација на жртви од кои извршителите остваруваат профит. Идентификувањето на жртвите на трговија со луѓе се прави врз основа на утврдени директни и индиректни индикатори што служат за препознавање на жртвите и соодветно квалификување на противправното дејство.⁷⁴ Во периодот кога е актуелен овој случај „малолетничка проституција“ на сила е одредбата од член 191 од КЗ со која се предвидува казнување за врбување, наведување, поттикнување или нама-

.....
 против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2010 година, февруари 2011 година, стр. 5.

72 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2009 година, февруари 2010 година, стр. 5.

73 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба

74 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе, 2010.

мување на малолетно лице или дете да врши проституција,⁷⁵ но истовремено и одредба за казнување сторители на трговија со луѓе. Од извештајот не е јасен исходот на истрагата и со каква квалификација е почнат и воден судскиот случај доколку истрагата завршила успешно.

Во еден од случаите презентирани во извештајот од 2011 година пријавени се и корисниците на сексуални услуги од жртвите на трговија со што „се дава голем придонес во намалувањето на побарувачката на сексуални услуги од жртвите што претставува нов пристап во борбата против трговијата со луѓе“.⁷⁶

Концептот „крај на побарувачката“ е воведен од страна на радикалните феминистки поддржувачи на аболиционистичкиот модел за регулирање на сексуалната работа во кој се криминализира побарувачката

на сексуални услуги. Логиката врз која се базира овој модел е дека казнувањето на луѓето кои користат сексуални услуги придонесува за унапредување на родова еднаквост и зајакнување на борбата со трговија со луѓе преку искоренување на сексуалната работа.

Во земјите каде што се во сила закони со кои се казнува побарувачката на сексуални услуги постојат добро документирани податоци со кои се докажува штетноста на овие политики врз правата, здравјето и животот на сексуалните работници. Дваесетина години од донесувањето на Законот за забрана за купување на сексуални услуги во Шведска, не е забележано намалување на бројот на луѓето кои даваат сексуални услуги, а влошени се работните услови на сексуалните работници. Намалувањето на бројот на клиентите на улица директно влијае на намалување на цените за услугата поради што сексуалните работници се принудени да бидат со повеќе клиенти за да заработат доволно, односно принудени се да даваат услуги без да направат без-

75 Службен весник на Република Македонија, бр. 37/1996. Кривичен законик, член 191.

76 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2011 година, февруари 2012 година, стр. 14.

бедносна процена на клиентите (насилни, под дејство на алкохол и други психоактивни супстанции), да даваат услуги во осамени, изолирани и небезбедни услови што во практиката ги втурнува сексуалните работници да бараат заштита од посредници/заштитници со што се зголемува опасноста од експлоатација и трговија со луѓе.⁷⁷

Во текот на 2012 година по првпат се идентификувани две машки жртви на трговија со луѓе, една малолетна и една полнолетна, кои биле жртви на трудова експлоатација. Во еден од случаите за трговија со луѓе со малолетно лице за кој беше почната судска постапка во 2012 година првостепениот суд донесе пресуда за седум обвинети со вкупна казна од 52 години.⁷⁸ **Во 2013 година** про-

должуваат криминалистички контроли во објекти каде што постојат оперативни сознанија дека се вршат кривичните дела Посредување во вршење проституција, Трговија со луѓе, Трговија со малолетни лице, а идентификувани се само жртви на трговија со луѓе.⁷⁹

Според извештајот на Националната комисија, **во текот на 2014 година идентификувани се вкупно осум жртви на трговија со луѓе, 83 потенцијални жртви, а во 2015 година идентификувани се 11 потенцијални жртви и четири жртви на трговија со луѓе, наспроти 83, 82 и 77 потенцијални жртви за претходните три години, соодветно.⁸⁰** Потенцијалните жртви се оние за кои има елементи што упатуваат дека може да биле или да станат жртви на трговија со луѓе, но не постојат доволно факти и докази што можат да доведат до почнување на кривична постапка против сторителите.

⁷⁹ *Idem*, стр. 27.

⁸⁰ Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај за 2015 година, февруари 2016 година.

⁷⁷ Бошкова и Штерјова Симоновиќ, 2017. Компаративна анализа на моделите на регулирање на сексуалната работа (Шведска, Нов Зеланд, Германија). Скопје, ХОПС, 2017 г., стр. 21-28.

⁷⁸ Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2012 година, февруари 2013 година.

Во 2016 година се забележува повторно зголемување на бројот на потенцијалните жртви што е најголем во споредба со претходно анализираните години и изнесува вкупно 122 потенцијални жртви од кои 44 деца. Ваквата бројка се должи на засилениот бран на бегалци и мигранти кои ја минуваа територијата на Македонија, а меѓу нив надлежните институции и Здружението „Отворена порта“ помеѓу мигрантите препознаа и потенцијални жртви на трговија со луѓе. Во однос на идентификуваните жртви на трговија со луѓе во 2016 година нивниот број изнесува шест.⁸¹ Според претставници на ова здружение, неретко при идентификацијата на жртвите на трговија со луѓе помеѓу мигрантите кои транзитираа низ територијата на Република Северна Македонија се добиваа информации за искуства на експлоатација на овие луѓе за време на нивниот престој, односно транзит низ Турција и Грција. За искуствата на експлоатација на мигрантите во Република Северна Македонија

81 *Idem*, стр. 33.

здруженијата дознаваат од своите партнерски организации во соседните земји, каде што мигрантите го продолжуваат патот до западноевропските земји.

Во 2017 година институциите во Република Северна Македонија **идентификувале две деца-жртви на трговија и 97 потенцијални жртви на трговија со луѓе.**⁸² Идентификувана е неконзистентност во добиените податоци од надлежните институции, односно извештајот евидентира поднесен обвинителен акт против сторител на трговија со луѓе, а од увидот во судските случаи нема податок за оформен предмет на трговија со луѓе. **Во 2018 година доминираат случаи на трговија со дете**, каде што како жртви се јавуваат женски деца врз кои со физичко и психичко насилство биле принудувани да вршат сексуална и трудова експлоатација, а дел од нив биле

82 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2017 година, февруари 2018 година, стр. 24.

принудувани и на присилни бракови.⁸³ Според информациите добиени од сексуалните работници и здруженијата што работат во полошкиот регион, во текот на 2018 година спроведени се 18 полициски акции во повеќе локации во Тетово, Гостивар и Кичево, по што единствено се идентификувани лица со нерегулиран престој и соодветно протерани, без да се преземат конкретни дејства за санкционирање на начинот на организирање на работата во угостителските објекти и условите за работа.

Имено, информациите од теренот укажуваат на високо ниво на корупција и соработка на сопствениците на угостителските објекти со полицијата, што резултира со злоупотреба на рациите како начин „газдите“ да се ослободат од жените кои носат најмалку приход. Ваквата состојба превенира жртвите, независно дали се сексуални работници што навлегле во експлоатирачки услови за работа или жртви на трговија со луѓе, да се охрабрат и да пријават насилство.

83 Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2018 година, февруари 2019 година.

ТАБЕЛА 1:

Сумарни податоци достапни во годишните извештаи на Националната комисија во периодот 2003–2018 година.

Година	Идентификувани случаи на трговија со луѓе	Идентификувани случаи на трговија со дете	Потенцијални жртви на трговија со луѓе	Облик на експлоатација	Случаи на посредување во вршење проституција
2003	78			трудова и сексуална	34
2004	33 (19)		/	трудова и сексуална	23 (26)
2005	12		/	/	20
2006 ⁸⁴					
2007	/	/	/	трудова и сексуална	12
2008	1	9	/	трудова и сексуална	/
2009	8		/	присилен брак, трудова, сексуална, питање	/
2010	/	5	/	трудова, сексуална	1
2011	2	2	/		1
2012	3	1			/
2013		1	82		
2014	8			присилен брак, трудова, сексуална, питање	
2015	1	1	11		
2016	6		122		
2017		3	97		
2018	1	6	124	присилен брак, трудова, сексуална	

84 Нема достапен извештај за 2006 година.

4.2.

СУДСКИ СЛУЧАИ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ/ДЕЦА

Со измените и дополнувањата за Законот за судовите од 2008 година⁸⁵ во Основниот суд Скопје 1 – Скопје, или денешниот Кривичен суд Скопје, се формираше специјализирано одделение надлежно за судење на дела од областа на организиран криминал и корупција за целата територија на Република Северна Македонија. Специјализираното судско одделение е надлежно да суди, меѓу другите предмети, и случаи на трговија со луѓе и трговија со дете, независно од бројот на сторители на кривичното дело. Основниот кривичен суд во Скопје како суд со проширена надлежност постапува и во предмети на посредување во вршење проституција, па за целта на анализата ги користевме податоците и вршевме увид во предмети што се во-

85 Службен весник на Република Македонија, бр. 35/2008. Закон за изменување и дополнување на законот за судовите.

дени и правосилно завршени од овој суд. Според одговорот на Основниот кривичен суд во Скопје во периодот од 2003 до 2018 година донесени се вкупно 15 правосилни пресуди за трговија со луѓе, вклучувајќи и трговија со дете и вкупно седум правосилни пресуди за посредување во вршење проституција. Кон податокот за вкупниот број предмети, од судот доставена е и листа со број на правосилни пресуди, што споредени со тековни предмети што ги води адвокатката ангажирана преку Националниот механизам за упатување жртви на трговија со луѓе и здружението „Отворена порта“, може да се заклучи дека бројот на правосилни пресуди е поголем од оној што е доставен како официјална информација од судот.

Од увидот во дел од предметите овозможени од судот и увидот во случаите за кои Националниот механизам за упатување има обезбедено застапник, во најголем дел од случаите е извршено кривично дело трговија со дете, жртвите се девојчиња на возраст од 16 до 17 години од ромска, албанска и македонска етнич-

ка припадност. Жртвите најчесто биле жртва на сексуална и трудова експлоатација, а во еден од анализираните случаи станува збор за присилен брак. Споредено со податоците од годишните извештаи на Националната комисија анализирани погоре, сличен е сразмерот на случаи по видови на експлоатација во пријавените и проце-

сирани судски случаи предмет на оваа анализа.

Како сторители се јавуваат луѓе од различна етничка припадност, а во анализираните случаи доминираат Албанци. Во однос на полот на сторителите, најголем дел се мажи, а во анализираните случаи осудени се седум мажи и три жени.

ТАБЕЛА 2:

Приказ на анализирани правосилно завршени случаи на трговија со луѓе.

Кривично дело	Вид на експлоатација	Број на осудени	Пол на осудени	Етничка припадност на осудени	Вид и висина на казна	Имотно-правно побарување	Пол на жртва	Етничка припадност на жртва
Трговија со дете	Сексуална	1	машки	Албанец	Условна осуда	Не е досудена	женски	Романка
Трговија со луѓе и трговија со дете	Сексуална и трудова	1	женски	Албанка	6 години затвор	400.000 денари	женски	Албанки
Трговија со луѓе и шверцување мигранти	Пренесување мигранти	1	машки	Македонец	2 години затвор	/	/	/
Трговија со дете	Присилен брак	2	Машки и женски	Роми	Условна осуда	/	женски	Ромка
Трговија со дете	Сексуална и трудова	4	1 женски 3 машки	Албанци	8 години, 4 години	400.000 денари	женски	Македонка
Трговија со дете	сексуална	2	машки	Роми	По 11 години и 6 месеци затвор	400.000 денари	женски	Ромка

Правдата за жртвите на кривични дела, во конкретниот случај на трговија со луѓе, подразбира задоволување на процедурални аспекти, на пример спроведување на ефикасна истрага, а жртвите имаат можност да учествуваат во постапката и да дадат значаен придонес.⁸⁶ Од аспект на исходот на постапката, важно за жртвите е да биде утврдена вистината; сторителот да биде осуден и да ја издржува казната; и жртвата да добие соодветна компензација за претрпената материјална и нематеријална штета. Ако се погледне табелата 2 можат да се видат ниските казни изречени на сторителите на тешки кривични дела против деца, а во два случаи изречена е и алтернативна мерка – условна осуда.

Само во половина од случаите е досудено имотно-правно побарување на жртвата, и тоа во случаите кога жртвата имала свој полномошник во текот на постапката кој можел да ги штити нејзините права и во неј-

зино име да побара компензација. Во еден од анализираниите случаи што се случил во 2002 година, жртвата е странска државјанка која имала полномошник само во еден дел од постапката. Имено, станува збор за случај што прво се водел пред Основен суд Тетово против тројца обвинети за кривично дело трговија со луѓе, а оштетена е малолетна странска државјанка која во постапката имала полномошник. Полномошникот на жртвата предјавил имотно-правно побарување на име материјална и нематеријална штета во висина од 1.398.023,00 денари. Судот во Тетово одлучил дека обвинетите се виновни и изрекол две години затвор за кривично дело трговија со луѓе, на вториот обвинет една година затвор за посредување при вршење проституција, а третиот обвинет бил ослободен од вина. Апелациониот суд во Скопје одлучил пресудата да се укине и предметот да се врати на повторно одлучување. При повторното одлучување Основен суд Тетово ги ослободил од обвинение за трговија со луѓе,

⁸⁶ European Union Agency for Fundamental Rights. Victim's rights as standards of criminal justice, стр. 35.

а еден од обвинетите бил прогласен за виновен за посредување во вршење проституција. Со овој случај се потврди констатацијата дадена погоре во извештајот дека во практиката случаите на трговија со луѓе лесно се преквалификуваат во кривично дело посредување во вршење проституција со што се компромитира борбата со трговија со луѓе. По поднесената жалба и повторената постапка, во март 2015 година Основниот суд Тетово се прогласил за ненадлежен да постапува во овој случај, па почната е постапка пред Основен суд Скопје 1 – Скопје како стварно надлежен да постапува во случај на трговија со луѓе. Во оваа постапка жртвата нема полномошник кој ќе ги штити нејзините права, па случајот завршува со пресуда со која обвинетите се прогласени за виновни и изречена им е алтернативна мерка – условна осуда без можност за компензација.

Практиката на отсуство на полномошник во судската постапката за трговија со дете е честа практика, со што се ограничува остварување на едно од

основните права што жртвите на трговија со луѓе ги имаат, а тоа е правото на компензација и реинтеграција во општеството. Како образложение се дава фактот дека најчесто во овие случаи исказот на детето се емитува преку аудио- и видео-запис во отсуство на жртвата во судница и без можност за испрашување. Токму поради отсуството на жртвата од судница треба да се осигури присуство на законски застапник или полномошник што ќе презема дејства за заштита на правата на жртвата.

Интересен е фактот дека во сите три случаи во кои е досуден износ, тој изнесува 400.000,00 денари, што упатува на заклучок дека судот нема индивидуализиран пристап во одлучувањето за висината на штетата што секоја жртва ја претрпела од кривичното дело трговија со луѓе. Една од пресудите во кои е доделен износ е донесена во 2013 година, а другите две во 2015 година, ниту една жртва не добила надоместок за претрпената штета. Постапката за компензација на деца-жртви на трговија со

луѓе е сложена и е дополнителна пречка за остварување на ова право, доколку жртвата воопшто успее добие пресуда со одреден износ.

4.3.

СУДСКИ СЛУЧАИ ЗА ПОСРЕДУ- ВАЊЕ ПРИ ВРШЕЊЕ ПРОСТИТУЦИЈА

Според информацијата од Основниот кривичен суд во Скопје во периодот од 2003 до 2018 година правосилно се донесени седум пресуди за посредување во вршење проституција, а направен беше увид во шест од овие предмети. Анализата на пресудите покажува дека кога станува збор за кривично дело посредување во вршење проституција жените почесто се јавуваат како сторител на кривичното дело. Според табелата 3 осудени се четири жени и двајца мажи, а во еден случај

отфрлен е супсидијарен акт (судот не постапувал по барање на оштетената) против еден маж. Сите жртви на кривичното дело Посредување во вршење проституција се жени од македонска и албанска етничка припадност. Во ниеден од случаите ниту е побарано, ниту, пак, изречено имотно-правно побарување на жртвите на кривичното дело.

ТАБЕЛА 3:

Преглед на анализирани правосилно завршени случаи на Посредување во вршење проституција пред Основен кривичен суд.

Кривично дело	Број на осудени	Пол на осуден	Етничка припадност на осудени	Вид и висина на казна	Имотно-правно побарување	Пол на жртва	Етничка припадност на жртва
Посредување во вршење проституција	1	машки	Македонец	3 години и 4 месеци затвор	/	женски	Македонка
Посредување во вршење проституција	1	машки	Албанец	Парична казна 900 евра	/	женски	Македонка
Посредување во вршење проституција	2	женски	Македонки	Условна осуда	/	женски	Македонки Албанки
Посредување во вршење проституција	1	женски	Македонка	3 години затвор	/	женски	Македонки Албанки
Посредување во вршење проституција	1	машки	Ром	Отфрлен супсидијарен акт	/	женски	Македонка
Посредување во вршење проституција	1	женски	Македонка	1 година затвор	/	женски	Македонки

Во еден од случаите, жртвата живеела во стан, сопственост на осудениот, каде што давала сексуални услуги за пари на трети лица, а за возврат добивала бесплатно домување. Два од анализираниите случаи се однесуваат на врбување на млади жени да работат во салони за масажа, каде што нудат сексуални услуги за пари.

Во овие случаи како оштетени се јавуваат повеќе жени кои воедно и сведочат дека дел од нив доброволно почнале со давање на сексуални услуги за пари, но во одредени моменти не биле во можност да одбијат да дадат услуга на клиенти.

Нудењето на сексуални услуги на јавно место се казнува

согласно законот за прекршоци против јавен ред и мир. Во еден од анализираните случаи, жртвата на кривичното дело посредување во вршење проституција била прекршно казнета за оддавање на вршење проституција кога била фатена од „Алфи“, а подоцна се јавува како оштетена во оваа постапка. Имено, осудениот ја штител оштетената, која, пак, обезбедувала сексуални услуги на отворено за што го делела профитот со него.

Анализата на еден од случите, но и вклученоста на авторката во правното советување на сторителката на кривичното дело Посредува во вршење проституција, го покажува односот на надлежните институции кон сексуалните работници и заштита на нивните права кога се загрозувани. Имено, станува збор за случај на заедничко живеење и користење стан за давање на сексуални услуги на повеќе жени со заемен договор. Всушност, осудената е таа што го изнајмува станот, а во него живеат и работат вкупно четири жени, вклучувајќи ја и осудената. Критичниот ден кога е откриено кривичното

дело Посредување во вршење проституција, во станот на осудената и оштетените влегле две маскирани лица, ги нападнале и ги ограбиле со закана со нож, а дел од нив биле и повредени од нападот. Жените го пријавиле случајот и повикале полиција, а откако биле сослушани сите поединечно, едната од нив, жената која го закупила станот, е обвинета за Посредување во вршење проституција, а другите станарки се повикани за сведоци во текот на постапката. Против обвинетата е покрената кривична постапка и осудена е на една година затвор што сексуалната работничка ја изврши, но до денес не е преземено дејство за откривање и казнување на сторителите на кривичното дело Разбојништво со кое беа ограбени и повредени жените кои доброволно даваа сексуални услуги за пари во заеднички стан.

Последната пресуда за посредување во вршење проституција во Кривичниот суд во Скопје е донесена во 2015 година. Во текот на 2018 година, за потребите на друг извештај беа испратени барања за пристап до информации од јавен карак-

тер до десет судови во Република Северна Македонија со барање да се достави податок за бројот на правосилни пресуди донесени во периодот од 2013 до 2018 година (види табела 4). Од анализата на добие-ни податоци може да се утврди дека во последните пет години донесени се 14 пресуди за кри-

вично дело посредување во вршење проституција. Споредено со други кривични дела, кривичното дело Посредување во вршење проституција не е толку често застапено наспроти бројот на сексуални работници кои доброволно се занимаваат со сексуална работа.

ТАБЕЛА 4:

Приказ на број на правосилни пресуди за посредување во вршење проституција за период 2013-2018 година.

Основен суд	Број на правосилни пресуди за кривично дело Посредување во вршење проституција
Скопје	4
Тетово	/
Кочани	/
Охрид	3
Струмица	3
Струга	/
Гостивар	/
Прилеп	1
Битола	3
Штип	/

Одредбата за посредување во вршење проституција остава простор во практиката да се применува најчесто за прогон и кривично гонење на сексуалните работници кои, најчесто заради безбедносни причини, работат заедно (по две и повеќе), а особено оние што работат во затворен простор (станови).⁸⁷ Кривичниот законик, но и постапувањето на институциите, треба да биде насочено кон заштита на сексуалните работници од експлоатирачките услови во работата, а не да ги прогонува поради тоа што го работат.

87 Бошкова Н., Штерјова Симоновиќ Х. Анализа на ставовите на сексуалните работници за потребата од промена на законската регулатива за сексуалната работа во Македонија, 2017, стр. 10.

4.4.

ПОЛИЦИСКА АКЦИЈА: СПРЕЧУВАЊЕ НА УЛИЧНА ПРОСТИТУЦИЈА ОД 2008 ГОДИНА

Во ноември 2008 година Министерството за внатрешни работи спроведе голема полициска акција во Скопје во која беа приведени повеќе од триесет луѓе од кои 23 сексуални работници. Откако приведените беа идентификувани, сексуалните работници беа задржани, а минувачите, потенцијалните клиенти и активист за човекови права од здружението ХОПС беа пуштени.⁸⁸ Задржаните

88 Трајаноски Ж., Тошева М. и др. Борба за правата на сексуалните работници во Македонија: Одговор на граѓанските организации и сексуалните работници на полициската акција Сузбивање на улична проституција, ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, 2015.

сексуални работници беа држени цела вечер во полициската станица Бит-пазар, во нехумани и деградирачки услови, а утредента беа однесени на Клиниката за инфективни болести и фебрилни состојби со цел да бидат тестирани за ХИВ, хепатитис Ц и други крвно и сексуално преносливи инфекции.

Во прв момент не беа познати причините за приведувањето, а според едно од соопштенијата на Министерството за внатрешни работи по спроведената акција, сексуалните работници се третираат како жртви на трговија со луѓе, а акцијата имала цел нивно спасување. Приведените ниту при приведувањето, ниту подоцна за време на задржувањето во полициската станица и по ослободувањето не добија третман на жртви. Според сите последователни дејства на полицијата, Центарот за социјални работи и другите надлежни институции, не им беа понудени услуги за заштита на жртви на трговија со луѓе, односно не се казнети сторителите на трговијата со луѓе. Имено, седум од приведени и тестираните сексуални работници, за кои се утврди

дека се носители на хепатитис Ц, беа обвинети за *Пренесување на заразна болест*, кривично дело против здравјето предвидено со КЗ.

Мешањето на трговијата со луѓе со сексуалната работа често води кон неконзистентни политики и практики. Имено, полициската акција во 2008 година беше илустрација на некоординирано и неконзистентно постапување во еден ист систем што ги искомпромитира добрите резултати постигнати со повеќегодишните програми за превенција од ХИВ помеѓу клучни популации, вклучувајќи ги и сексуалните работници. Имено, здруженијата што работат на превенција од ХИВ меѓу клучни заедници, меѓу кои и сексуалните работници, спроведуваат активности на теренот преку директна комуникација, помош и поддршка обезбедена во тоа време од Глобалниот фонд за борба против туберкулоза, маларија и ХИВ/СИДА преку Министерството за здравство, а Министерството за внатрешни работи ги прогонувахе сексуалните работници само поради тоа што се сексуални работници.

Медиумите играат критична улога во создавањето и одржувањето на сфаќањето дека сексуалната работа е исто што и трговија со луѓе. Визуелниот наратив на сексуалната работа често е придружен со изјави „инфицирани“, „болни“, „социјално загрозеани“, врамени во изјави што го легитимираат целиот апарат за спасување и рехабилитација. Врамнувајќи ја сексуалната работа како опасна, а сексуалните работници како морална закана има сериозни последици врз животите на луѓето вклучени во оваа индустрија. Полициската рација беше придружена со медиумски објави што ги потврдуваа овие негативни стереотипи со што ги повредија правата на сексуалните работници, а не помогнаа во заштита на жртвите на трговија со луѓе.

Првостепениот суд во два наврати донесе пресуда со која утврди повреда на правата на тринаесет сексуални работници од страна на полицијата и кривичниот суд поради неоснованото лишување од слобода, држењето во нехумани и деградирачки услови и тести-

рањето во отсуство на информирана согласност од страна на жртвите. Второстепениот суд ја измени ваквата одлука и пресуди во корист на институциите, чиешто постапување беше предмет на осуда на повеќе меѓународни организации за човекови права.⁸⁹

Разврската со случајот на национално ниво заврши со одлука на Врховниот суд со која се потврди дека постапувањето на институциите е законито. Во тек е постапка пред Европскиот суд за човекови права во која се бара да се утврди повреда на забраната за тортура, нехумано и деградирачко постапување и казнување; правото на фер судење и правото на приватен и семеен живот.

89 <https://www.hrw.org/news/2008/12/17/open-letter-government-macedonia-regarding-criminal-prosecution-alleged-sex-workers>.

5

ЗАКЛУЧОК

Република Северна Македонија има законска рамка за заштита на жртви на трговија со луѓе усогласена со меѓународните стандарди. Институционалната машинерија воспоставена за борба против трговија со луѓе наспроти услугите за жртвите на трговија со луѓе и услугите за поддршка на сексуалните работници презентирани во анализата го отсликуваат фокусот што државата го има за ова прашање. Имено, од воспоставувањето на Националната комисија во 2003 година, државата најголем дел од ресурсите ги насочува кон кривично-правниот систем, безбедносниот систем, организираниот криминал и илегалната миграција, додека најголем дел од услугите за жртвите се испорачуваат од здруженија преку финансиска поддршка на странски донатори.

Генералниот заклучок е дека бројот на потенцијални жртви на трговија со луѓе е значително поголем во однос на идентификуваните жртви на трговија со луѓе, односно деца. Инертноста на институциите и недостатокот на волја и капа-

цитет да постапуваат во случаи на трговија со луѓе со прекуграничен елемент резултира со значително поголем број на потенцијални жртви во однос на идентификувани жртви на трговија со луѓе.

Бројот на жртви на трговија со луѓе варира низ годините, а во последните десет години не надминува повеќе од десет случаи годишно, односно најмногу осум (2009), најмалку еден (2013). Најголем број жртви се идентификувани и случаи се процесирани во периодот кога покрај редовното спроведување на надлежностите на институциите паралелно се спроведуваа активности финансиски поддржани од странски донатори (ИОМ). Отсуствуваат податоци за причините поради кои во различни години се зголемува, односно се намалува бројот на идентификуваните жртви на трговија со луѓе. Освен скудните податоци за број на идентификувани случаи, отсуствува анализа на фактори што влијаат на зголемувањето или на намалувањето на трговијата со луѓе, зошто одредени форми на експлоатација се по-

доминантни во однос на други и други информации што ќе помогнат за континуирано следење на состојбите и креирање политики што ќе дадат соодветен одговор на проблемот со трговијата со луѓе.

Во периодот од 2003 до 2007 година евидентен е прогонот на надлежните институции на сторители на кривичното дело трговија со луѓе и посредување во вршење проституција. Од извештаите и практиката на институциите, особено во овој период, не е јасно дали постои јасно разграничување на однесувањето што го исполнува обележјето на кривичното дело трговија со луѓе, или однесување што е само примена на сила и закана при посредување на вршење проституција што резултира со 12 случаи на посредување во 2007 година наспроти ниту еден случај на трговија со луѓе. Во другиот период, предмет на оваа анализа, фокусот на надлежните е ставен на трговијата со луѓе и илегалната миграција, иако и овие заложби не покажуваат значајни резултати ако се земат предвид бројот на иденти-

фикувани жртви и гонети сторители.

Во однос на случаите на посредување при вршење проституција, во периодот од 2008 до 2018 година Националната комисија нема евидентирани случаи на посредување во вршење проституција, освен по еден случај во 2010 и 2011 година. Ова е значително намалување во однос на претходните пет години кога бројот на вакви случаи се движи и до над триесет. Истовремено, податоците од основните судови низ Република Северна Македонија покажуваат дека сепак има 14 правосилни пресуди за кривичното дело Посредување во вршење проституција во периодот од 2013 до 2018 година.

Сексуалната работа или проституција, како што е именувана во законската регулатива, е однесување што се забранува доколку се договара и се одвива на јавно место, а за самостојната сексуална работа во затворен простор не постои законско ограничување. Се казнуваат сите други дејства поврзани со организирањето на сексуалната работа, на

пример договарање, посредување, овозможување простории, користење на заработката од сексуалната работа и друго. Укинувањето на одредбата со која се казнува присилата и заканата во вршењето проституција доведе до елиминирање на правната можност за мешање на овие две појави, но начинот на кој институциите постапуваат кон трговијата со луѓе и проституцијата покажува дека третманот не е променет. Сите институции во сите фази на постапката во центрот го имаат обвинетиот и целта е да се прогласи за виновен и да се казни без да се води сметка за жртвата, нејзините права и потреби. Ваквиот пристап, засилен со намерата за намалување на побарувачка на сексуални услуги како соодветен во борбата против трговија со луѓе, ги повредува правата на оние што се занимаваат со сексуална работа. Искуството од Шведска, каде што повеќе од 20 години е во сила закон со кој се казнуваат корисниците на услуги како мерка за намалување на трговијата со луѓе, не резултира со намалување на побарувачката на сексуални

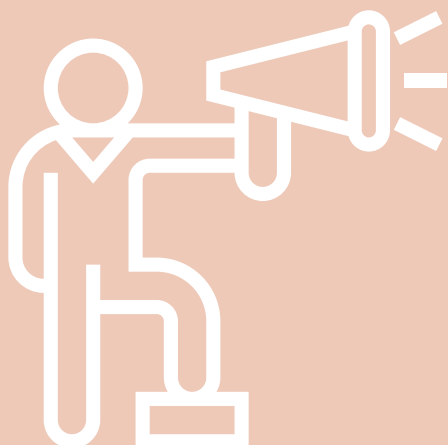
услуги, но меѓу другото, влијае на намалување на бројот на пријави на случаи на експлоатација во сексуалната индустрија од страна на клиенти кои при користење на услугите посведочиле експлоатација.⁹⁰

Во Република Северна Македонија превентивните активности за намалување на трговијата со луѓе не се спроведуваат помеѓу сексуалните работници како дел од националниот одговор, а можат значајно да придонесат во борбата против трговија со луѓе, но истовремено сексуалните работници да зајакнат и да се охрабрат да ги пријавуваат случаите на насилство и експлоатација. Ова е можно единствено во правен и политички контекст во кој сексуалната работа е декриминализирана *де јуре* и *де факто*, а сексуалните работници можат да живеат и да работат во безбедни услови и да се третираат со достоинство и да се почитуваат нивните права.

90 Susanne Dodillet and Petra Östergren. The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects, 2011, стр. 21.

6

ПРЕПОРАКИ ДО НАДЛЕЖНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ

да воспостави систем за собирање и за објавување на податоците за бројот на идентификувани случаи на трговија со луѓе; бројот на процесирани случаи на трговија со луѓе разделени по облик на трговија со луѓе; видот на експлоатација; родот, возраста и етничката припадност на жртвата; родот, возраста и етничката припадност на сторителот, местото на извршување на кривичното дело.

Да ги изгради капацитетите на Национална единица за спречување шверцување мигранти и трговија со луѓе за постапување со сексуални работници кои се експлоатирани во нивната работа.

ОСНОВНОТО ЈАВНО ОБВИНТЕЛСТВО ЗА ГОНЕЊЕ НА ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈА

да воспостави систем за собирање и објавување на податоците за бројот на идентификувани случаи на трговија со луѓе; бројот на процесирани случаи на трговија со луѓе раз-

делени по облик на трговија со луѓе; видот на експлоатација; родот, возраста и етничката припадност на жртвата; родот, возраста и етничката припадност на сторителот, местото на извршување на кривичното дело.

Да спроведе обуки за градење на капацитетите на професионалците од мобилните тимови и Националниот механизам за упатување за подобро разграничување на сексуална експлоатација и трговија со луѓе, преку вклучување на овие прашања во постојните модули на ОБСЕ и ИОМ (види стр. 27 погоре во текстот).

Да вклучи организации на сексуални работници и/или организации кои работат со сексуални работници во мешаните мобилни локални тимови кои го спроведуваат националниот одговор за трговија со луѓе.

СУДОВИТЕ

да воспостават систем за евиденција на случаите на трговија со луѓе и нивно следење низ сите степени на судско постапување разделени по облик на трговија со луѓе; видот

на експлоатација; родот, возраста и етничката припадност на жртвата; родот, возраста и етничката припадност на сторителот; видот и висината на изречената казна; висината на доделеното имотно-правно побарување.

Податоците во врска со случаите на трговија со луѓе јавно да ги објавуваат на својата интернет-страница и редовно да ги ажурираат податоците.

НАЦИОНАЛНАТА КОМИСИЈА ЗА БОРБА СО ИЛЕГАЛНА МИГРАЦИЈА И ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ

да ги прибира и да ги анализира податоците добиени од институциите за бројот и за видот на случаи на трговија со луѓе, профилот на жртвите и сторителите, трендовите на различните облици на експлоатација и соодветните препораки за измена и дополнување на политиките и постапувањето на институциите во врска со трговијата со луѓе.

Да ги вклучи во својата работа и организациите што работат со заедниците кои се ранливи на различни облици на експлоатација, на пример сексуални

работници, деца без родителска грижа и други.

Да ги вклучи организациите на сексуалните работници кои работат со сексуални работници во превентивните кампањи со цел промоција на безбедни услови за работа и да ги адресираат ризик-факторите што можат да доведат до експлоатација во сексуалната индустрија.

Да се обезбеди систем на следење на резултатите од нововоспоставените механизми за справување и следење на националниот одговор – мобилни тимови за трговија со луѓе.

НАЦИОНАЛНИОТ МЕХАНИЗМ ЗА УПАТУВАЊЕ

да воспостави комуникација и соработка со здруженијата што работат со заедници што се ранливи на експлоатација или со заедницата на сексуалните работници кои можат да дојдат во допир со жртви на трговија со луѓе.

ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

да промовира пристап кон сексуалната работа што се базира

на човекови права и застапување за декриминализацијата на сексуалните работници, нивните клиенти и трети страни (посредувачи), елиминација на сите дискриминачки и репресивни закони и практики што директно придонесуваат за ранливост на сексуалните работници на насилство, злоупотреба, експлоатација и дискриминација.

Да обезбеди доволно средства за иницијативи предводени од сексуални работници со цел да се поддржи и да се препознае нивната улога во спречувањето на експлоатацијата и трговијата со луѓе во сексуалната индустрија.

Да ги ревидира индикаторите пропишани во СОП со цел да се отстранат потенцијалните карактеристики што се стигматизирачки кон сексуалните работници и кои можат да ја отежнат/оневозможат идентификацијата на жртвата.

Да се институционализираат мобилните тимови за трговија со луѓе преку обезбедување на финансиски средства за нивно функционирање од буџетот на Република Северна Македонија.

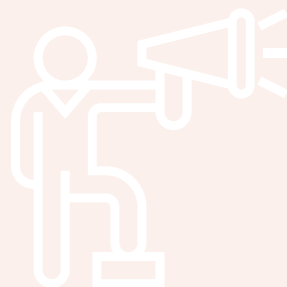
МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

да ги вклучи организациите предводени од сексуални работници во дизајнирање, спроведување и евалуација на програми за социјално вклучување и рехабилитација за жртви на трговија со луѓе и сексуални работници кои сакаат да излезат од сексуалната индустрија.

СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

да усвои измена на Законот за прекршоците против јавниот ред и мир со кој ќе го укине член 20 – посредување во вршење проституција.

Да усвои измени и дополнување на Кривичниот законик за ревидирање на член 191 Посредување во вршење проституција на начин што нема да се казнуваат сексуалните работници кои живеат и работат заедно, како и трети лица кои учествуваат во реализирање на доброволна сексуална работа.

7

БИБЛИОГРАФИЈА

- Бошкова Н., Штерјова Симоновиќ Х. Компаративна анализа на позитивни практики за регулирање на сексуалната работа, 2017.
- Бошкова Н., Штерјова Симоновиќ Х. Анализа на ставовите на сексуалните работници за потребата од промена на законската регулатива за сексуалната работа во Македонија, 2017, стр. 9.
- Димитриевиќ В., Тошева М., Бошкова Н. Анализа за потребата од промена на законска регулатива за сексуална работа во Република Македонија, потреби и предизвици. Здружение ХОПС, Опции за здрав живот Скопје, 2016, стр. 8.
- Цековски и Димитриевиќ, 2018. Правни потреби и пристап до правда за луѓето кои инјектираат дроги и сексуалните работници во Македонија. Скопје, ХОПС, 2018 г.
- Коалиција Сите за правично судење. Мониторинг на судски предмети од областа на трговијата со луѓе и илегалната миграција во Македонија 2010 година, август 2011, стр. 5.
- Здружение за еднакви можности „Еднаков пристап“, 2012 година. Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи.
- Трајаноски Ж., Тошева М. и др. Борба за правата на сексуалните работници во Македонија: Одговор на граѓанските организации и сексуалните работници на полициската акција Сузбивање на улична проституција, ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, 2015.
- Службен весник на РМ, бр. 52/1991. Устав на Република Македонија.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 37/1996. Кривичен законик.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 4/2002. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 7/2008. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 27/2014. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик.

- Службен весник на Република Македонија, бр.114/2009. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 226/2015. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 138/2014; 33/2015; 150/2015. Закон за спречување, превенција и заштита од семејно насилство.
- Службен весник на Република Македонија, бр. 35/2008. Закон за изменување и дополнување на законот за судовите.
- Влада на Република Македонија, Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016–2020, мај 2016.
- Влада на Република Македонија, Националниот акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство на Република Македонија, 2018.
- Влада на РМ (2010 г.), Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе.
- Индикатори за идентификација на жртви со трговија со луѓе, МТСП, 2014 г.
- Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2005 година, 20.06.2005 година.
- Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2007 година, јануари 2008.
- Коалиција Сите за правично судење. Мониторинг на судски предмети од областа на трговија со луѓе и илегалната миграција во Македонија 2010 година.
- Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, Годишен извештај 2008 година, април 2009.
- Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2009 година, февруари 2010 година.
- Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2010 година, февруари 2011 година.
- Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2011 година, февруари 2012 година.

Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2012 година, февруари 2013 година.

Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај за 2015 година, февруари 2016 година.

Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2017 година, февруари 2018 година.

Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. Годишен извештај 2018 година, февруари 2019 година.

Implementing Comprehensive HIV/STI Programmes with Sex Workers: Practical Approaches from Collaborative Interventions. It was produced in collaboration with sex worker-led organisations by WHO, UNFPA, UNAIDS, NSWP, The World Bank and UNDP, 2015.

UN General Assembly, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 15 November 2000, достапен на:

<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>.

The International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe (ICRSE), Trafficking 101, 2019.

International Labour Organization (ILO), Forced Labour Convention, C29, 28 June 1930, C29, достапен на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029.

International Labour Organization (ILO), Abolition of Forced Labour Convention, C105, 25 June 1957, C105, достапна на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C105.

ILO, Modern slavery: The British challenge in international context, inaugural lecture, University of Liverpool, 21 February 2014.

League of Nations, Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery, 25 September 1926, 60 LNTS 253, Registered No. 1414, достапна на: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/SlaveryConvention.aspx>.

UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, достапна на: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

- UN General Assembly, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 18 December 1979, достапна на: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>.
- UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women, 1992, достапна на: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx>.
- CEDAW Committee, 2016, Concluding observations on the United Republic of Tanzania, para 25 (h); CEDAW Committee, 2015, Concluding observations on Malawi, para 25 (g); CEDAW Committee, 2010, Concluding observations on Botswana, para 28; CEDAW Committee, 2009, Concluding observations on Japan, para 40.
- United Nations Office on Drugs and Crime, 2015, Issue Paper: the concept of exploitation in the trafficking in persons protocol.
- UN General Assembly, Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, United Nations, достапна на: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.
- UN General Assembly, Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict, 25 May 2000, достапна на: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opaccrc.aspx>.
- International Labour Organization (ILO), Worst Forms of Child Labour Convention, C182, 17 June 1999, C182, достапна на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182.
- Препорака бр. R (91) 11 за сексуална експлоатација, порнографија и проституција и трговија со деца и млади.
- Препорака бр. R (97) 13 за заплашување на сведоци и правото на одбрана.
- Препорака бр. R (2000) 11 за акција против трговија со луѓе со цел сексуална експлоатација.
- Препорака бр. Rec (2001) 16 за заштита на децата од сексуална експлоатација.
- Препорака бр. Rec (2002) 5 за заштита од насилство.
- Препорака 1325 (1997) за трговија со жени и присилна проституција во земјите-членки на Совет на Европа.
- Препорака 1450 (2000) за насилство врз жените во Европа.
- Препорака 1545 (2002) за кампања против трговија со жени.

Препорака 1610 (2003) за миграција поврзана со трговија со жени и проституција.

Препорака 1611 (2003) за трговија со органи во Европа.

Препорака 1663 (2004) за домашно ропство.

Рамковна одлука на Советот на Европската унија од 19 јули 2002 година за борба против трговија со луѓе.

Рамковна одлука на Советот на Европската унија од 15 март 2001 година за статусот на жртвите во кривичните постапки.

Директива на Советот на Европската унија од 29 април 2004 година за дозвола за престој издадена на жртви на трговија со луѓе од земји од трети земји.

Community guide: The impact of Anti-Trafficking legislation and initiatives on sex work, NSWP, 2019.

The impact of Anti-Trafficking legislation and initiatives on sex work, NSWP, 2019.

Sex work and trafficking A Donor-Activists Dialogue on Rights and Funding, Report from the December 2008 Conference.

European Union Agency for Fundamental Rights. Victim's rights as standards of criminal justice.

Office of the High Commissioner for Human Rights. Human Rights and Human Trafficking, factsheet No. 36, 2014.

UNAIDS Guidance note on HIV and sex work, updated 2012.

NSWP Global Network of Sex Work Project Promoting Health and Human Rights, The impact of anti-trafficking legislation and initiatives on sex workers.

Susanne Dodillet and Petra Östergren. The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects, 2011.

